

154

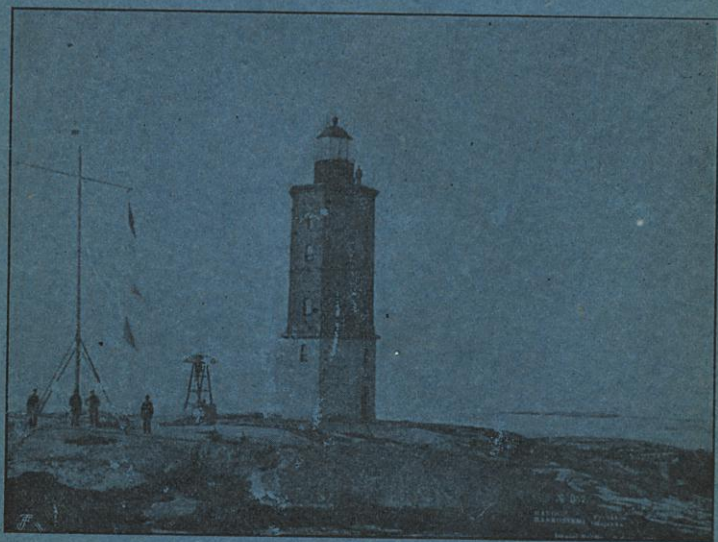
SUOMEN MAANTIEDE

(LYHYEMPI PAINOS)

KIRJOITTANUT

R. HULT.

SUOMENTANUT ALLI NISSINEN.



HELSINGISSÄ,
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA.

Hinta 75 penniä.

SUOMEN MAANTIEDE

(LYHYEMPI PAINOS)

KIRJOITTANUT

R. HULT.

SUOMENTANUT

ALLI NISSINEN.

KUVILLA VARUSTETTU.



HELSINGISSÄ,

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA.

Tämä oppikirja on ylipainos tohtori R. Hult'in kirjoittamasta osasta teosta „Kansakoulun maantiede“, jonka ovat kirjoittaneet tohtorit R. Hult ja P. Nordmann.

HELSINGISSÄ,
Osakeyhtiö WEILIN & GÖÖS Aktiebolag
1896.

SUOMI.

Maan suuruus, asema ja rajat.

Suomi on 1160 kilometriä pitkä eteläisimmästä kärkestään pohjoisimpaan ja 600 kilometriä leveä läntisimmästä kohdastaan itäisimpään. Suomen saaret eivät ole näihin mittoihin luetut. Maan pinta-ala on 373,600 neliökilometriä. Sen eteläinen puolisko on kaksikertaa niin leveä kuin pohjoinen. Uloinna luoteessa pistää pitkä maakaistale lähelle *Pohjois-Jäämerta*, mutta ei ulotu sen rantaan asti. Pohjoisimmalla kulmallaankin lähentelee maa Jäämerta, ja koillisessa ei *Vienan meri* ole kaukana. Mutta ainoastaan etelässä ja lännessä ulottuu Suomi todellakin mereen, nimittäin *Itämereen* ja sen kahteen suureen lahteen, *Suomen lahteen* ja *Pohjan lahteen*.

Suomen rannikon edustalla on Itämeressä runsaasti saaria, luotoja ja kareja. Ne muodostavat *saariston*. *Ahvenan meri* eroittaa meidän saaristomme Ruotsista.

Pohjan lahti on kapein keskipaikaltaan, ja sillä on siinä nimenä *Merenkurkku*. Merenkurkku jakaa Pohjan lahden kahteen osaan. Eteläisellä, suuremmalla osalla, on nimenä *Rauman meri*. Pohjoisella osalla on nimenä *Pohjan lahti*.

Suomen lahden keskellä on muutamia yksinäisiä saaria. Suurin on *Suursaari*. Saarella on korkeita, jyrkkiä vuoria.

Maarajoissaan koskee Suomi *Venäjään*, *Norjaan* ja *Ruotsiin*.

Venäjä on Suomen itäpuolella ja Suomen lahden eteläpuolella.

Pohjoisessa rajoittuu Suomi *Norjaan*.

Lännessä rajoittuu Suomi *Ruotsiin*. Ruotsi on maa Ahvenan meren ja Pohjan lahden toisella puolella. Pohjan lahden pohjoispuolella on Suomi Ruotsin yhteydessä.

Itämeren eteläpuolella on *Saksanmaa*. Saksan ja Ruotsin välillä on *Tanska*. Kaikki nämä maat ovat Suomen naapurimaita.

Maaraja Venäjää vastaan käy *Rajajoelta* koillista kohti Laatokkaan. Laatokasta jatkuu raja moni mutkaisena pohjoista, luodetta ja jälleen pohjoista kohti *Paatsjokeen*. Tämän pitkän matkan kulkee raja vaan metsien ja soiden poikki. Paatsjoen luona alkaa raja Norjaa vastaan. Se käy ensin pohjoista ja luodetta kohti *Tenojokeen*. Sitte seuraa se tätä jokea pitkin aina joen lähteille asti. Sieltä kääntyy se länteen ja käy rämeiden ja tunturien yli *Kilpisjauriin*. Siinä alkaa raja Ruotsia vastaan. Se kulkee ensin Muonion jokea pitkin, joka alkaa Kilpisjaurista. Muonion joki yhtyy Tornion jokeen. Raja seuraa tätä jokea mereen asti.

Merellä ei ole mitään rajoja. Meri on kaikkien ihmisten oma.

Pinnanmuodostus.

Suomi on suurimmaksi osaksi alankoa. Ruotsi ja Norja ovat paljon korkeampia. Korkein on meidän maamme pohjois-osassaan. Siellä on laajoja sentuja, jotka ovat enempi kuin 300 metriä meren pintaa ylempänä. Myöskin itärajan pohjoisen puoliskon tienoilla oleva maa on sangen korkeata (200 metriä.) Korkea sentu ulottuu sitte lounaista kohti läpi koko maan Pohjan lahteen. Nämä korkeat tienoot ovat suurimmaksi osaksi tasankoja, joilla on joukko pieniä kukkuloita ja mäkiä.

Tästä *Suuresta ylängöstä* alenee maa vähitellen monelle haaralle. Kaukana pohjoisessa alenee maa Pohjoista Jäämerta kohti. Idässä alenee se Vienan merelle päin. Lännessä kallistuu se Pohjan lahteen, etelässä Suomen lahteen ja kaakossa Laatokkaan.

Maan lounaiskulmassa on vähäinen ylänkömaa, *Tammelan ylänkö*. Se on täynnä mäkiä, hiekkaharjuja, rämemaita, pieniä järviä ja lampia. Rinne tästä Itämereen on hyvin lyhyt.

Ylänköä ympäröi lännessä *Pohjanmaan alanko*, etelässä *Etelä-Suomen alanko*. *Siipyn niemellä* yhtyvät ne toisiinsa.

Suomen multa lepää *graniitti-* ja *gneissi-*perustuksella. Vuoriperustus pistää lukemattomissa paikoin esiin maasta.

Graniitti on kovaa ja kestäväää rakennuskiveksi. Sen voi myöskin kiilloittaa sileäksi kuin lasi. Mutta se on täynnä halkeamia ja koloja. Moni graniittivuori näyttää raunioiksi sortuneelta jättiläisrakennukselta. Monessa graniittivuoreessa on luolia.

Suomen lahden itäosassa on vuoriperustana *rapakivi*. Se on punaista graniittia, joka ilman vaikutuksesta murenee ruosteenruskeaksi muraksi ja hiekaksi. Se on tarpeellista teiden täyttöksi.

Gneissi on tavallisesti harmaata tahi mustaa. Se lohkeilee helposti liuskoiksi ja on senvuoksi sopimainta rakennuskiveksi.

Gneissin mukana tavataan useita muita vuorilajeja, varsinkin *liuskakiveä* ja *kalkkikiveä*.

Vuorikerroksissa tavataan eri *malmilajeja*, niinkuin *rautaa*, *vaskea*, *sinkkiä*, *tinaa* ja *hopeata*. Useita malmilajeja tavataan ainoastaan vähemmässä määrässä. Sitäpaitsi sisältävät vuoret monenkaltaisia *mineraaleja* eli *kilvilajeja*, jotka voivat olla hyödyllisiä. Graniitti on muodostunut kolmesta kilvilajista: *ukonkivestä*, *maasälvästä* ja *kiiltokivestä*.

Kun graniitti murenee, muuttuu ukonkivi ja kiiltokivi hiekaksi, mutta maasälpä *saveksi*. Yhdessä muodostavat ne hedelmällistä multaa.

Vesien lähistössä ovat vuoret parhaastaan sileitä ja aivan kuin *hiotuita* sekä usein täynnä lukemattomia hienoja naarmuja eli *uurtoja*, jotka ovat kuin viilan jälkiä. Korkeammilla paikoilla on vuoren pinta rosainen rapautumisen vuoksi. Mutta jos multa kaivetaan pois vuoriperustuksen päältä, huomataan, että se on korkeammillakin paikoilla tasaiseksi hiottu ja naarmuinen. Sellaiseksi on vuoriperustus tasoittunut äärettömän paljon *kulkujään* alla, joka kaukaisessa muinaisuudessa on koko maan peittänyt.

Kun maajäätikkö silitti vuoriperustusta, irroitti se suuria määriä kiviä ja jauhoi ne *soraksi*, *hiekaksi* ja *saveksi*. Kulkujää kynti pitkiä laaksoja maahan ja kokosi soran kummuiksi ja hiekkaharjuiksi, niin että suuret osat maasta tulivat epätasaisiksi kuin jättiläisten kynämä pelto.

Kun jääkausi loppui, muodostui jääneestä vedestä lukemattomia puroja ja jokia. Nämä huuhtoivat hiekan ja saven pois soran seasta. Hiekka vaipui jokien ja sisäjärvien pohjiin, mutta savi kulkeutui mereen. Sittemmin on maa kohonnut aalloista.

Suomi kohoaa vielä tänäkin päivänä. *Maan kohoaminen* huomataan parhaiten meren rannikolla, sillä siellä vetäytyy vesi pois ja maa kasvaa. Enimmin huomataan tätä Merenkurkun luona, jossa maa kohoaa 1 metrin sadassa vuodessa. Maan kohoamisen kautta voitetaan joka vuosi uusia maa-aloja. Saaret liittyvät mantereeseen ja kasvavat kiinni toisiinsa. Salmet ja lahdet katoavat. Meren selät muuttuvat sisäjärviksi. Uusia saaria ja luotoja kohoaa syvyydestä. Suomen lahden itäosassa ei enää maan kohoamista huomata.

Irtonaiset maalajit, jotka peittävät vuoremme, ovat jään ja veden työtä. Ylängöillä on enimmäkseen *karkeata sora*, joka on täynnä jääkauden kiviä. Alangoilla, jotka enimmäkseen ovat vanhaa merenpohjaa, on *savimaata*. *Hiekkakenttiä* on sekä ylängöillä että alangoilla.

Jääkauden lopulla muodostuivat meidän *harjumme*.

Harjut ovat jyrkkiä sora- ja hiekkavalleja, jotka ulottuvat kilometrejä pitkinä läpi maan niihin suuntiin, mihin maajäät ovat kulkeet. Ne kulkevat yli ylänköjen ja laaksojen, yli maiden ja läpi järvien, ja muutamat menevät mereen asti. Niiden rinteet ovat jyrkät ja niiden harjanteet monin paikoin niin kapeat, että ainoastaan kulkutie mahtuu sinne. Sellaisia ovat *Kangasalan harju* ja *Punkaharju*.

Toinen maalaji, joka peittää lähes kolme kymmenesosaa maastamme, on *turve*. Se muodostuu soissa ja rämeissä mätänevistä kasveista.

Kuivattuna voidaan sitä käyttää polttoaineena. Muiden maalajien kanssa sekoitettuna tulee siitä hyvää ruokamultaa. Kun kasvit mätänevät vedessä, tulee niistä turvetta, mutta kun ne mätänevät kuivassa paikassa, tulee niistä *ruokamultaa*. Ruokamulta on hedelmällisin maalaji. Sitä valmistavat onkinadot. Siksi ovat onkinadot hyödyllisiä eläimiä.

Sitäpaitsi täyttävät *sisäjärvet* suuren osan maata, noin yhdeksannen osan koko maan pinnasta. Jos vetää kartalla viivan *Siipyn niemeltä* Pohjan lahden rannalla koillista kohti *Iivaaran* vuorelle lähellä Venäjän rajaa, niin huomaa, että maa kaakkoispuolella tätä rajaa on paljo

järvirikkaampi kuin maa luoteispuolella sitä. Sen sijaan on maa luoteispuolella tätä rajaa täynnä suuria jokia ja virtoja. Siksi voipi Suomen jakaa kahteen osaan, *Joki-alueeseen* ja *Järvialueeseen*.

Jokialue.

Jokialue on *tasankoa*. Pohjan lahdesta kohoaa se vähitellen itää kohti 200 metrin ja pohjoista kohti 300 metrin korkeuteen yli merenpinnan. Kauimpana pohjoisessa kallistuu se Pohjoiseen Jäämereen päin.

Tasangolla on monta *vuorta*, yksin ja ryhmissä. Kaksi seutua on hyvin runsas-vuorista. Yksi, luoteessa, on *Enontekiäisten Lappi*. Toinen, kauimpana pohjoisessa, on *Inarin Lappi*. Molemmissa seuduissa ovat useimmat vuoret kokoontuneet ryhmiksi eli *tuntureiksi*. Niiden huiput ovat pyöreät kuin kuvat ja ulottuvat enempi kuin 500 metriä korkealle merenpinnasta. Tärkeimmät tunturit ovat:

Enontekiäisten Lapissa:

Halditsjok (1250 m), Suomen korkein vuoren huippu.

Ounastunturi ja

Pallastunturi lähellä Muonion joen mutkaa. Sen korkein huippu on lähes 900 m.

Inarin Lapissa:

Saariselkä Venäjän rajalla. Sen korkein huippu on yli 700 m. korkea.

Muotkatunturi Tenojoen rannalla.

Utsjoen tunturi kauimpana pohjoisessa.

Muissa Jokialueen osissa ovat vuoret etäämpänä toisistaan. Tärkeimmät ovat:

Yllästunturi (yli 700 m), lähellä Muonion jokea.

Pyhätunturi keskellä aluetta.

Nuorunen ja *Iivaara* lähellä Venäjän rajaa.

Aavasaksa Tornion joen varrella.

Kivalo, pitkä vuoriryhmä Pohjan lahden koillispuolella.

Etelämpänä muuttuvat vuoret matalammiksi ja yksinäisemmiksi.

Vaikka ei Jokialueella ole niin paljo *sisäjärviä* kuin Järvalueella, on siellä niitä kuitenkin sangen runsaasti. Varsinkin on niitä lukuisasti kolmessa paikassa.

1. Inarin Lappi. *Inarin järvi* on suuri järvi, joka on täynnä niemiä, saaria, luotoja ja kareja. Siihen tulee vettä kaikilta haaroilta, enimmäin etelästä ja lännestä. Eteläosaan laskee *Ivalon joki*.

2. Kivalonseutu on noin 100 kilometrin levyinen maakappale, joka ulottuu itärajasta Tornion jokeen. Se on hyvin mäkinen ja järvirikas.

Itäisellä osalla on nimenä *Kuusamo*. Sen vedet laskevat Vienan mereen.

Paanajärvi on pitkä, kapea ja syvä järvi, jolla on korkeat, jyrkät rannat, missä monet kohisevat kosket alas syöksyvät. Monine jyrkkine vuorineen ja ihanoine järvineen on Kuusamo jylhän kaunis seutu.

Lännessä alenee Kivalonseutu kallistuen etelään. Sen lukuisista järvistä on *Kemijärvi* suurin. Joet muodostavat tällä tienoolla voimakkaita koskia.

3. Vetelinseutu on vähäinen alue Merenkurkun itäranmalla. Se on täynnä mäkiiä ja vuorentöyryjä, pieniä järviä ja lamunikoita.

Suomen joet ovat pieniä. Pisin, *Kemijoki*, on 500 kilometriä pitkä *Kittisen* lähteiltä mereen. Maanpallon suurimmat joet ovat enemmän kuin kaksitoista kertaa niin pitkiä.

Suomen joet ovat *koskirikkaita* aina meren läheisyyteen asti. Siksi ei niitä voida käyttää kulkuväylinä niin hyvin kuin monia ulkomaan jokia. Mutta koskien voima otetaan ihmisen palvelukseen pyörittämään myllyjen rattaita ja tehtaiden väkipyöriä.

Jokialueen joet ja virrat paisuvat keväällä, kun on runsain sadeaika. Silloin kohoavat ne monin paikoin äyräittänsä yli ja tulvivat tasangot laajoilla aloilla. Kun vesi vetäytyy jälleen uomaansa, jääpi paikalle hiekka ja turvemulta, jota se on mukanaan kuljettanut, ja muodostaa hedelmällisiä rantavalleja.

Jokialueen tärkeimmät joet ovat:

a) Jäämereen laskevat:

Paatsjoki, joka juoksee *Inurin järven* itäisestä päästä *Jäämereen*.

Tenojoki, joka myöskin laskee *Jäämereen*.

Oulankajoki, joka juoksee *Paanajärven* läpi matkallaan *Vienan mereen*.

d) *Pohjan lahteen* laskevat:

Tornion joki tulee *Tornion järvestä* *Ruotsista* ja yhtyy *Suomen rajalla Muonion jokeen*, joka tulee *Kilpisjaurista*.

Joen suulla on *suistomaa* eli *deltta*. *Suistomaa* on joen mukana tulleesta mudasta muodostunut alava maakappale. *Suistomaan* luona jakaantuu joki tavallisesti moneen suuhaaraan.

Kemijoki alkaa kolmesta suuresta lähdejoesta. *Kittinen* on pisin näistä.

Kun kaikki nämä joet ovat yhtyneet, juoksee *Kemijoki* tyynenä ja leveänä niittyjen ja viljamaiden välitse *Kemijärveen*. Tästä kauniista järvestä rientää joki kohisten edelleen. Se kääntyy *Kivalon* pohjoispäässä länttä kohti ja laskeutuu ahtaaseen laaksoon. Sitte saa se pohjoisesta syrjäjoen *Ounasjoki*. Sen jälkeen kääntyy se lounasta kohti ja virtailee laakson läpi mereen.

Sen suurin koski, *Taivalkoski*, on joen alajuoksulla. Suulla on *deltta*.

Iijoki tulee *Iivaaran juurella* olevasta *Iijärvestä*.

Oulun joki on mahtava virta, joka tulee *Oulun järvestä* *Järvialueella*.

Sen kuuluisimmat kosket ovat *Niskakoski* joen alkupuolella, *Pyhäkoski* joen keskipaikoilla ja *Merikoski* joen suulla, lähellä sitä paikkaa, missä joki purkaa vetensä *Oulun lahteen*.

Säkajoki.

Pyhäjoki tulee *Pyhäjärvestä* *Järvialueella*.

Kalajoki.

Ähtävänjoki juoksee läpi *Lappajärven* ja mäkisen *Vetelinseudun*.

Kyrön joki alkaa kahdesta lähdejoesta ja muodostaa suulleen *Suomen suurimman deltan*.

Jokialueen rannikko on saarista ja lahdistä köyhä. Oulun lahden edustalla on matala *Hailuoto*. Vetelin ja Merenkurkun tienoilla on *saaristoa* rannikolla.

Rannikko on parhaastaan loivaa, tasaista ja etäälle mereen matalaa, sekä täynnä vaarallisia veden alaisia kareja kaukana meren selällä. Hiekkaisille rannikoille on tuuli koonnut hiekkasärkkiä eli klitterejä; ne ovat hiekkakinoksia. Ne voivat kasvaa kymmentä metriä korkeammiksi.

Hailuodon ja Kalajoen välillä ovat suurimmat klitterit.

Järvialue.

Järvialue on hyvin epätasaista, täynnä mäkiä, kukkuiloita, hiekkaharjuja, harjanteita ja vuoritöyryjä. Mutta vuoret ja kukkulat ovat täällä sangen paljon matalampia kuin Jokialueella. Korkeimmatkaan eivät ulotu kuin 150 metrin korkouteen ympäröivien laaksojen yli, eivätkä useimmat ulotu puoleksikaan niin korkealle. Muutamat kummut, jotka kohoavat ylemmä ympäristöään, ovat kuuluisat laajasta näköalasta, joka niiden huipulta on metsien ja järvien yli.

Tärkein kaikista ylängöistä on *Salpausselkä*. Se on sorasta ja hiekasta muodostunut selänne, hyvin tavallisen harjun kaltainen, mutta paljon leveämpi ja tasaharjainen. Ainoastaan harvoissa paikoin alenee se matalaksi jättäen tilaa vesistöille.

Salpausselkä ulottuu läpi koko maan eteläosan itäiseltä rajalta Suomen eteläisimmälle niemelle, Hankoniemelle.

Sen huomaa ensin *Koitere*-järven eteläisellä rannalla. Sieltä käy se etelään Laatokkaa kohti, tekee kaaren lounaaseen ja länteen ja ulottuu Suomen lahden pohjoispuolella *Tiirismaahan* (220 m), joka on eteläisimmän Suomen korkein huippu. Täältä kääntyy se suoraan lounaaseen ja kulkee *Hankoniemelle*.

Salpausselän on muodostanut maajää, jonka raja on ollut näillä tienoin jonakin jääkauden aikana.

Samaan suuntaan kuin Salpausselkä, noin 2 peninkulmaa sen pohjoispuolella, kulkee toinen samanlainen sellanne, jolla on nimenä *Pieni Salpausselkä*. Se kulkee *Joensuusta Bromarwin* niemelle Hankoniemen pohjoispuolella. Se on katkonaisempi kuin Suuri Salpausselkä, mutta monessa kohden on se yhtä korkea ja leveä.

Sisämaa Salpausselän ja Tammelan ylängön välillä on järvirikkain tienoo koko maailmassa. Se on „tuhat järvien maa.“ Monet tämän alueen järvet ovat suuria, mutta joet pieniä ja niitäkin vähän. Sitävastoin on meren ja Laatokan rannikolla järvet pieniä, mutta joet sangen suuria, ja niitä lukuisasti.

Sisämaan suuret järvet täyttävät vuoriperustassa olevat syvät kuopat. Missä kuoppien reunat ovat matalimmat, siellä tulvaa vesi salmien tahi koskien kautta järvestä järveen. Siten yhdistyvät useat järvet *reiteiksi*. Reitit yhdistyvät *sisäjärvi-vesistöiksi*. Sitte virtaa vesi lopullisesti yhdestä vesistön järvestä Rannikkoalueen tahi Jokialueen kautta voimakkaana virtana mereen.

Sisämaassa on neljä suurta *sisäjärvi-vesistöä*: *Oulun joen vesistö*, *Vuoksen vesistö*, *Kymijoen vesistö* ja *Kokemäen joen vesistö*.

I. *Oulun joen vesistössä* on kaksi reittiä, jotka yhtyvät toisiinsa *Oulun järvessä*. Koillisesta tulee *Hyrynsalmen reitti*. — *Sotkamon reitti* tulee idästä. Tämän reitin eteläpuolella kohoaa jyrkkä *Vuokatti*. Oulun järvestä menee vesi Oulun joen kautta Pohjan lahteen.

II. *Vuoksen vesistössä* on kaksi suurta reittiä, jotka yhtyvät toisiinsa *Haukivedessä*.

1. *Pielisen reitti* alkaa Venäjällä lähellä *Sotkamon* reitin lähteitä ja laskee suureen *Pielisjärveen*. Järven lounaisella rannalla kohoavat melkoiset *Kolinvuoret*. Pielisjärven eteläisestä päästä alkaa *Pielisjoki*, jossa on paljo

koskia. Se laskee *Pyhäselkään*. Tähän järveen laskee vielä pohjoisesta *Höytiäinen*.

Kahden salmen kautta on *Pyhäselkä Oriveden* kanssa yhteydessä. *Orivirran* kautta pääsee vesi *Ori-vedestä Enoveteen*, joka on selkien ja salmien kautta *Haukiveden* kanssa yhteydessä.

Useimmat Pielisen reitin järvet ovat laajoja selkiä, joissa on harvoja saaria.

2. *Kallaveden reitin* muodostaa kaksi pienempää reittiä: *Nilsjän reitti* ja *Iisalmen reitti*, jotka laskevat *Kallaveteen*.

Kallavedessä on kaksi saarekasta selkää, joiden välillä on *Toivalan salmi*. Selkien välillä olevalla niemellä kohoaa korkea *Puijon mäki*. Kallaveden läheisyydessä on useita melkoisia kukkuloita.

Kallavedestä juoksee vesi kahdelle haaralle, niin että reitin eri tiehyiden väliin jääpi suuri, järvirikas *Soisalon saari*. Itäinen haara menee useiden muiden järvien kautta *Enoveteen*.

Läntinen haara laskee *Leppävirran* ja *Varkauden kosken* kautta *Haukiveteen*.

Haukiveden vesi laskeutuu *Pihlajaveteen*, joka on täynnä kallioisia luotoja ja saaria. *Pihlajavedestä* levenvät vedet itään, jossa on avoselkäinen *Puruvesi*. *Puruveden* ylitse käypi ihanuudestaan kuuluisa *Punkaharju*.

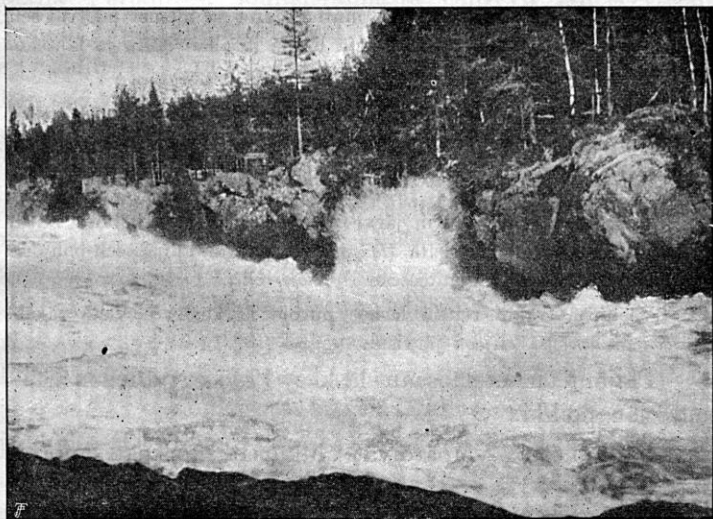
Pihlajavedestä menee vesi monien salmien ja pienten, suurien saarien eroittamien selkien kautta *Puumalan salmeen*, joka vie *Saimaaseen*.

Saimaa on Laatokan jälkeen Suomen suurin sisäjärvi. Sen pohjoisosa on täynnä saaria, joissa on lukuisasti lahtia, järviä ja lampia. Eteläosassa on kaksi aukeata selkää, joita erottaa toisistaan Pieni Salpausselkä.

Saimaan itäisestä päästä alkaa *Vuoksi*. Kohisten syöksyy joki Saimaan kalliokynnykseltä ja kiittää sitte kilometrin pituisen ja 19 metrin korkuisen ahtaan vuoren

kuilun kautta. Se on *Imatra*, Suomen mahtavin koski. Imatra on ainoastaan 40 metriä leveä, mutta tässä kaapeassa kourussa syöksyy vesi eteenpäin ärjyen, pauhaten ja vaahdoten kuin raivoava kummitus.

Juostuaan nopeasti ja muodostettuaan useita koskia, tyyntyy joki ja levenee järviksi ja seliksi. Laatokan ja Suomen lahden välisellä *Karjalan kannaksella* jakaantuu joki kahteen haaraan.



Imatra.

Pohjoinen näistä kulkee järvestä järveen, kunnes se laskee *Käkisalmen* luona Laatokkaan. Eteläinen haara kulkee itää kohti *Suvantojärven* kautta Laatokkaan, johon se laskee lähellä Venäjän rajaa. Tämä haara on nykyään vesirikkaampi.

Laatokka on Suomen suurin sisäjärvi.

Se on 200 kilometriä pitkä ja 120 kilometriä leveä ja sen pinta-ala on 18,000 neliökilometriä. Se on syvempi kuin Suomen lahti. Syvin on järven pohjoisosassa (enempi kuin 250 metriä). Laatokka on yhtäjaksoinen aava selänne. Ainoastaan pohjoisella rannikolla on saaris-

toa, ja järven syvimmästä kohdasta kohoaa yksin vuorinen saariryhmä *Valamo*.

Järven pohjoispäähän laskee *Jänisjoki*, joka juoksee *Jänisjärven* läpi. Sitäpaitsi saapi Laatokka runsaasti vettä idästä ja etelästä Venäjän puolelta.

Leveän, tyynen *Nevajoen* kautta laskee Laatokan vesi Suomen lahteen.

III. Kymijoen vesistön suurin järvi on *Päijänne*.

Se on 120 kilometriä pitkä, mutta saaret ja niemet jakavat sen useaan eri selkään. Siitä pistää pitkiä lahtia maahan itään ja länteen. Järven eteläisen osan läpi käy kapea *Pulkkilan harju*.

Päijänteeseen laskee reittiä kaikilta suunnilta. Suurin määrä vettä tulee pohjoisesta, josta laskevat: *Rautalammen reitti*, *Viitasaaren reitti* ja *Saarijärven reitti*.

Viitasaaren reitin suurin järvi on *Keitele*. Näiden kolmen reitin vesi laskee *Leppärveteen* ja sieltä *Haapakosken* kautta Päijänteen pohjoisosaan. Idästä laskee Päijänteeseen *Sysmän reitti*.

Vastapäätä tätä reittiä laskee puroja korkealla olevista vähäisistä *Lammenen* ja *Vesijaon* järvistä.

Päijänteen eteläosaan laskee *Vesijärvi* Pienen Salpausselän poikki.

Päijännettä ympäröivät lukuisat korkeat vuoren kukkulat.

Päijänteen kaakkoisosasta alkaa *Kymijoki*, muodostaen *Kalkkisten kosken*. Se juoksee monen pienen järven lävitse. Yhteen niistä tulee pohjoisesta suuri:

Mäntyharjun reitti. Tämä alkaa ylängön eteläisimmästä osasta. Sen suurin järvi on *Puulavesi*.

Pienen ja Suuren Salpausselän välillä saapi Kymijoki vielä vettä *Valkalan reitistä*. Tämän jälkeen syöksyy Kymijoki kohisevan *Kuusan kosken* kautta edelleen ja juoksee sitte Salpausselän poikki sangen tyynenä. Syvässä uomassa virtaa se sitte Rannikkoalueen hedelmällisen savimaan läpi. Vieläkin muodostaa se koskia, muiden muassa *Anjalan putouksen*.

Joki haaraantuu *Pyhtään* saaren molemmille puolille. Yhäkin haaraantuneena laskee joki vihdoin mereen viidellä suuhaaralla, joissa kaikissa on koskia.

Itäisimmässä on *Korkeakoski*, keskimäisessä *Langinkoski* ja läntisimmässä *Ahvenkoski*. Vaikka Kymijoella on niin monta suuhaaraa, ei sillä ole mitään suistomaata.

IV. Kokemäen joen vesistö on suuren ylängön ja Tammelan ylängön välillä. Suuren ylängön raja ulottuu täällä Päijänteen lounaisrannasta Siipyyn läheisyyteen. Tämän rajan alapuolella on pieni *Pyhäjärvi*, johon syöksyy kohisten *Tammerkoski Näsijärvestä*. Näsijärveen laskee *Muroleen koski Ruovedestä*. Ruovedessä yhtyy kaksi reittiä, *Ätsärin reitti* ja *Keurun reitti*.

Etelästä laskee Pyhäjärveen useiden järvien kautta *Rautunselän* vesi. Rautunselkään laskee idästä *Vanajan reitti Vanajaveden* kautta. Tämän reitin kanssa yhden-suuntaisesti kulkee *Hattelman harju*.

Pohjoisesta laskee Rautunselkään *Valkiakosken* kautta *Mallasvesi*. Tähän järveen laskee vettä kolmelta haaralta. Idästä tulee *Hauhon reitti*, jonka lähteinä ovat *Lummene* ja *Vesijako*. Koillisesta laskee Mallasveteen *Pätkänevesi* ja luoteesta *Längelmäveden reitti*, jossa on pitkä ristinmuotoinen *Längelmävesi*, joka täyttää erään hedelmällisen laakson ylängöllä. Kuuluisa *Kangasalan harju* muodostaa kapeat kannakset järvien välille.

Pyhäjärvestä juoksee *Kokemäen joki*. Ensin kulkee vesi *Nokian virran* kautta. Sitte laajenee joki järviksi. Pohjoisesta laskee jokeen *Ikaalisen reitti*, jonka suurin järvi on *Kyrösjärvi*. Kulkiessaan *Hämeenkan*kaan poikki muodostaa vesi *Kyröskosken*. *Hämeenkan*gas on samankaltainen hiekkapenger kuin *Salpausselkä*kin.

Kokemäen joki jatkaa matkaansa lounaista suuntaa. *Loimijoen* laskupaikan luona kääntyy Kokemäen joki luoteeseen.

Ensin kiertelee se suurissa mutkissa alavien niittyjen ja soiden läpi, mutta rannikolla, jossa se syvällä savikerroksissa kulkien hyökkää hedelmällisten vainioiden välitse, muodostaa se joukon koskia. Alimmalla juoksullaan vierii joki jälleen tyynenä alavien niittyjen välitse ja muodostaa vihdoin suullansa olevaan lahteen suistomaan. Joen alajuoksun eteläpuolella on *hiekkakiveä*.

Rannikkoalucella on hedelmällisiä savitasankoja ja laaksoja, joiden välillä on lukemattomia mataloita sora-kumpuja, alastomia kallioita ja vähäisiä vuoren kukkuloita. Alueen läpi käy vielä lukuisia harjuja, jotka siellä ja täällä levenevät hiekkanummiksi. Rannikolla ovat tasangot merenselkiä ja laaksot salmia, harjut niemekkeitä ja muut korkeat paikat niemiä, saaria, kallioita ja kareja. Siten on pitkin rannikkoa saaristo Siipyyn niemeltä *Koivusaarelle* Karjalan kannaksen luona. Laajimpia ovat *Ahvenanmaan* ja *Turun saaristot*. Suurin Ahvenanmaan saarista on *Ahvenan manner*.

Saarella on jyrkkiä graniittikallioita ja hedelmällisiä laaksoja. Meri jakaa sen useaan niemeen, jotka ovat ainoastaan kapeiden maa-kaistaleiden kautta toistensa kanssa yhteydessä. Ahvenan mantereen länsipuolella on *Ekkerö*.

Turun saaristossa ovat seuraavat saariryhmät tärkeimmät: *Parais*, *Korppoo* ja *Navo* (Nagu).

Suuri *Kemiön* saari täyttää melkein kokonaan *Salon lahden*.

Hankoniemen ja *Porkkalan* välillä on *Tammisaaren saaristo*, joka on kuuluisa kauneudestaan ja kapeista salmistaan. Sellainen on *Baröönسلم*. Kauempana idässä muuttuu saaristo kapeammaksi.

Koivusaaren pohjoispuolella pistää mantereeseen *Vii-purin lahti*, joka on täynnä saaria ja luotoja.

Rannikkomaalla on paljon pieniä järviä ja jokia.

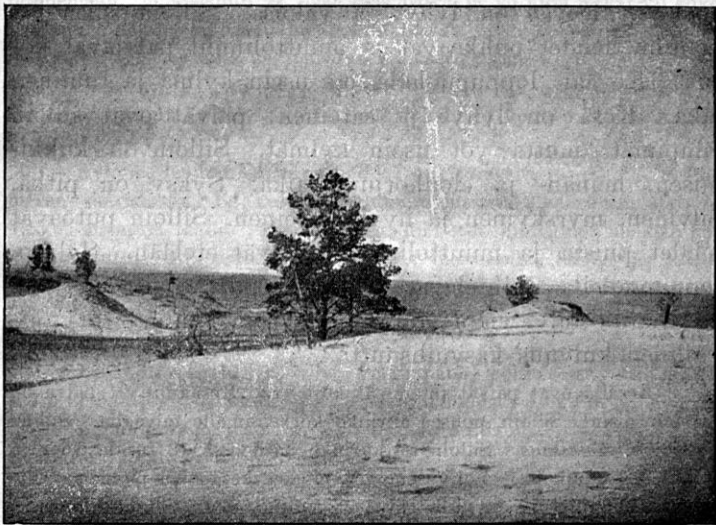
Kokemäen joen pohjoispuolella virtaa monihaarainen *Honkajoki*. Kokemäen joen eteläpuolella juoksee *Eurajoki*, joka tulee *Pyhäjärvestä*.

Itämereen laskee muiden muassa Aurajoki Ruissalon saaren luona.

Suomen lahteen laskevista joista ovat huomattavat:

Karjanjoki, joka tulee Tammelan ylängöltä. Se juoksee läpi kauniin Lohjan järven, joka on Suuren ja Pienen Salpausselän välissä.

Vantaan joki, joka puhkaisee Suuren Salpausselän *Hyvinkään* luona.



Klitterejä Karjalan kannaksella.

Porvoon joki, joka tulee Tiirismaan luona olevilta kankailta.

Karjalan kannas on seutu Suomen lahden ja Laatokan välillä. Siinä on hiekkakenttiä ja sorakankaita. Rannikko *Koiviston salmen* luota itäänpäin on tasaista, matalaa ja hiekkaista ja sitä reunustavat aina 20 metrin korkuiset hiekkavallit eli *klitterit*.

Suomen ilmanala.

Suomessa on kylmä ilmanala. Kesä meillä ei ole lämpimämpi kuin talvi Egyptissä ja talvi meillä on kylmempi kuin missään muussa Euroopan maassa, paitsi koillis-Venäjällä.

Suomen talvi on pitkä ja luminen. Joet, järvet ja merenlahdet ovat jään peitossa. Lunta sataa enimmäkseen talven alkupuolella. Talven loppupuolella on sää kirkkaampi. Kevät on lyhyt ja valoisa. Silloin sulaa jää ja lumi, lehdet puhkeavat ja muuttolinnut palajavat koitiin. Kevään loppupuolella on usein kylmä ja tuulinen aika. Kesä on lyhyt ja sateinen; päivät ovat silloin lämpimät, mutta yöt usein kylmät. Silloin on kukkimisen, heinän- ja elonkorjuun aika. Syksy on pitkä, pilvinen, myrskyinen ja hyvin sateinen. Silloin putoavat lehdet puista ja muuttolinnut lähtevät etelään. Syksyn loppupuolella vaihtelevat lumi ja suoja useita kertoja, ennenkuin talvi viepi voiton. Harvoin vahingoittaa pitkäallinen kuivuus kasvillisuutta.

Kesällä ovat päivät pitemmät kuin yöt. Kesäkuun 21 päivä on vuoden pisin. Silloin nousee aurinko korkeimmalle taivaalla. Silloin on *kesäpäivänseisaus*. Silloin on aurinko näkyvissä 18 tuntia Suomen eteläisellä rannikolla. Pohjoisempana pitenee kesäpäivä pitenemistään. Aavasaksan juurella on pisin päivä 23 tuntia. Siellä piiloutuu aurinko ainoastaan 1 tunnin pohjoisen ilmarannan taakse. Mutta jos nousee Aavasaksan vuorelle, nähdään aurinko läpi koko yön. Ja jos matkustetaan ainoastaan 14 kilometriä pohjoisemmaksi, ei tarvitse enää nousta milläkään vuorelle, jos tahtoo nähdä auringon läpi koko yön.

Mutta seudut, joissa pisin päivä kestää koko vuorokauden, ovat *pohjoisen napapiirin* kohdalla. Tämä viiva käy kartalla suoraan läpi maan idästä länteen. Napapiirin pohjoispuolella on pisin päivä vieläkin pitempi. Maan pohjoisimmassa osassa kestää se 65 vuorokautta.

Kesällä lyhenevät päivät lyhenemistään, samoin syksylläkin. Syyskuun 23 ovat päivä ja yö yhtä pitkät koko maassa, siis 12 tuntia. Se on *syyspäiväntasaus*. Sitte pitenee yö ja päivä lyhenee aina joulukuun 21 päivään asti. Silloin kohoaa aurinko vähäisimmän mat-

kan puolenpäivän aikana. Se on *talvipäivänseisaus*. Talviyön pituus on samoin kuin kesäpäivänkin suurempi pohjois- kuin etelä-Suomessa.

Mutta Suomen talviyön pituutta vähentää pitkä illan *hämärä* ja pitkä aamun *sarastus*. Lämpimämmissä maissa ovat hämärä ja sarastus hyvin lyhyet; ne kestävät siellä vaan muutamia minuutteja.

Sitäpaitsi valaisevat napapiirin pohjoispuolella olevaa pitkää yötä kuu ja tähdet, jotka kirkkaassa talvi-ilmassa voimakkaasti välkyvät. *Revontulet* leimuavat melkein jokaisena tähtikirkkaana yönä ja niiden liekki on loistavin napapiirin pohjoispuolella.

Joulukuun 21 päivästä alkaen rupeaa yö lyhenemään ja päivä pitenemään. Maaliskuun 21 ovat taas päivä ja yö yhtä pitkät yli koko Suomen. Silloin on meillä *kevätpäiväntasaus*. Sen jälkeen päivä piteenee ja yö lyhenee aina kesäpäivänseisaukseen asti.

Talvi on kylmin ja pisin seuduissa, jotka ovat napapiirin ja Ivalonjoen välillä. Talvi kestää siellä lokakuun keski-paikoilta toukokuun alkuun.

Lyhyin, leudoin ja pilvisin talvi on Itämeren rannikolla ja Itämeren saaristossa. Se kestää joulukuun lopusta maaliskuun alkuun. Joskus suvettaa täällä keskellä talvea, niin että lunivaippa melkein kokonaan sulaa. Ainoastaan vähäisemmät merenselät, lahdet ja salmet jäätyvät tavallisina talvina. Meren aallot vyöryvät vapaina koko talven. Myrskyt vievät usein meren leutoa ja kostea ilmaa manteelekin.

Kesä on lyhyin ja viilein etäimpänä pohjoisessa. Se kestää siellä ainoastaan 1½ kuukautta, kesäkuun lopusta elokuun puoliväliin.

Lämpimin ja pisin on kesä lounaisrannikolla. Se kestää siellä kesäkuun alusta syyskuun keskipaikoille.

Suureksi vahingoksi maalle ovat *yöhallat*. Ne voivat tulla keskellä kesääkin, mutta tulevat tavallisesti kesä- ja elokuussa. Soiset tienoot joutuvat enimmin tämän onnettomuuden uhreiksi, meren ranta ja syvien sisäjärvien rannikot säilyvät parhaiten. Varmimmin voipi maanviljelijä varjella peltonsa hallalta, jos huolellisesti kuivaa maan ojittamisen ja sala-ojittamisen avulla.

Vuoden keskilämmön voipi laskea mittaamalla lämmön jokaisena vuoden päivänä. Se on koko maassa matala, alapuolella nolla astetta Pohjan lahden pohjoispuolella, 5 astetta nollan yläpuolella lounaisessa saaristossa.

Maanpallon lämpimimmissä tienoissa on vuoden keskilämpö yli 30 astetta. Maanpallon kylmimmässä tienoossa, koillisessa Siperiassa, on vuoden keskilämpö 17 astetta nollan alapuolella.

Kasvikunta.

Suomen kylmässä ilmanalassa ei viihdy moni niistä sadoista tuhansista kasvilajeista, joita maanpallolla löytyy. Mutta niitä kasveja, jotka meidän maassamme menestyvät, on niin runsaasti, että ne melkein kokonaan peittävät maan rannoilta korkeimmille vuorenhuipuille asti. Enempi kuin puolet maamme pinnasta on *metsän* peitossa.

Enimmät metsät ovat *sekametsää*, jossa kasvaa koi-
vuja, mäntyjä ja kuusia. Mutta jos sekametsä saapi kas-
vaa rauhassa, kuolevat siitä koivut valon puutteessa. Silloin muuttuu sekametsä *havumetsäksi*. Erämaissa, missä
metsä on saanut seisoa enempi koskemattomana, on vie-
läkin laajoja vanhoja havumetsiä. *Mäntymetsä* menestyy
parhaiten kuivilla hiekkakankailla, *kuusimetsä* kosteam-
milla, kivisillä soramailla.

Kulovalkean hävittämille tienoille ja kaskimaille kasvaa *koivu-
metsää*. Siksi tavataankin koivumetsää parhaastaan asutuissa seuduissa,
varsinkin itä-Suomessa, missä kaskenviljeleminen vielä on yleistä.

Kuivimmilla kankailla tekee kulovalkea enimmäin vahinkoa. Sillä
sinne on uuden metsän kovin vaikea kasvaa. Kanerva, katajapensaat
ja jäkälä peittävät maan ja muodostavat *nummen*, josta ei ole mitään
hyötyä ihmisille. Moni ihmis-ikä saapi kulua, ennenkuin nummella
jälleen seisoo hirsimetsä.

Rämeet peittävät kolme kymmenesosaa maamme
pinta-alasta. Ne ovat vesiperäisiä maita, joissa kasvaa
sammalta ja *saraheinää*.

Vetisimmät rämeiköt ovat *soita*. Niissä kasvaa parhaastaan *sara-
heinää*, *niittyvillaa* ja *vesikasveja*. Ojittamalla voidaan ne muuttaa
niityiksi.

Kiinteämpiä rämeitä peittää uhkuva, mättäinen *rahkasammal*.
Näissä muodostuu poltettavaksi kelpaava turve. Niitä nimitetään *sam-
malsoiksi*. Sammalsuon mätäissä kasvaa runsaasti pieniä pensaita.
Sitäpaitsi kasvaa sammalsoissa runsaasti *suomuuraimia*. Kuivimmissa
sammalsoissa kasvaa riutuvaa *mäntymetsää*. Ojittamalla voidaan sam-
malsuot muuttaa pelloiksi.

Laajimmat rämeet ovat Suurella ylängöllä. Sellaisia ovat *Egyptinkorpi* Pielisjärven ja Venäjän rajan välillä ja *Pelsonsuo* Oulun järven länsipuolella.

Järvien ja jokien rannoilla on laajoja alavia maita, jotka joka vuosi jäävät kevät-tulvan alle. Ne ovat *ruohon* ja *saraheinän* peittämää ja siten luonnollisia *niittyjä*. Näillä niittymailla kasvaa *mesimarjoja*. Myöskin *pajupensaat* rehoittavat siellä. Jollei pajupensaita poisteta, leviävät ne nopeasti ja muuttavat niityn *pajupensaikoksi*. Pohjoisten jokien rannat ovat pitkät matkat tiheiden pensaikkojen peitossa.

Viljellyt alueet täyttävät ainoastaan hyvin vähäisen osan maamme pinta-alasta, eli noin $\frac{1}{30}$.

Mutta koska ilmasto etelä-Suomessa on lämpimämpi kuin pohjois-Suomessa, on kasvullisuuskin rikkaampi etelässä kuin pohjoisessa. Senvuoksi voidaankin meidän maamme jakaa seuraaviin *kasvivyöhykkeisiin* :

1. *Tammivyöhyke*, johon kuuluvat Ahvenanmaan, Turun ja Tammisaaren saaristot sekä Itämeren rannikko. Tässä vyöhykkeessä on *tammilehtoja* ja vähäisiä *tammimetsikoita*. Lehdikoissa menestyy sitäpaitsi useita harvinaisempia puulajeja, kuten *saarni*, *vaahtera*, *lehmus*, *orupihlaja*, *vironpihlaja* ja *jalava*.

Rämeet ja sammalsuot ovat hyvin vähäiset. Niitytkään eivät ole suuret, mutta maa on hyvin viljelty. *Vehnä* ja *valkojuurikkaat* menestyvät pelloissa. Melkein joka talolla on *puutarha*, jossa kasvaa hedelmäpuita ja marjapensaita.

2. *Jalavavyöhyke*, joka käy pohjoisempana Kokemäen joen suusta Laatokan pohjoispäähän. Täällä ei ole *tammimetsää*, mutta lehdikoissa tavataan *vaahteroita*, *lehmuksia* ja *jalavia* ja metsänreunassa *pähkinäpuita*.

Paitsi ruista, kauraa, ohraa ja perunoita viljellään yleisesti *pellavaa*, *hamppua*, *humaloita* ja *tattaria*.

3. *Leppävyöhyke*, joka ulottuu Oulun jokeen ja Pielisjärveen. Jalommista puulajeista tavataan täällä ainoastaan yksinäisiä *lehmuksia* vyöhykkeen eteläisessä osassa. Mutta *rautaleppi* ja *harmaaleppi* kasvavat vielä ranni-

koilla. *Sammalsuot, rämeet ja niityt* ovat hyvin laajoja. Kuuluisa on *Limingan niitty* Oulun lahden luona.

Kallaveden reitin ja Kalajoen eteläpuolella olevien jokien var-
silla on laajoja peltoja, kuten *Isossa Kyrössä* ja *Ilmajoella* Kyröjoen
varrella. Mutta muutoin on viljelysmaita vähän. *Mesimarjoja* on run-
saimmin tässä vyöhykkeessä. Pelloissa kasvaa parhaastaan *ruista, oh-
raa, kauraa* ja *perunoita*.

4. *Kuusivyöhyke*, joka ulottuu pohjoiseen aina Ounas-
tunturiin, Ivalonjokeen ja Inarin järveen. Täällä ei



Tunturi Enontekiäisten Lapissa.

rautaleppää tavata. *Havumetsät* ja *rämeet* täyttävät suu-
rimman osan maata. *Niityt* ja *pajupensaiкот* ovat laajoja
jokien ja järvien rannoilla. *Kanerva-* ja *peuransammal-*
nummet peittävät laajat palaneiden metsien paikat. Vil-
jelys on hyvin vähäinen. Halla viepi viljan noin joka
toinen vuosi. Ruis ja kaura eivät enää menesty hyvin.
Ohra on täällä parhain viljalaji.

5. *Mäntyvyöhyke*, joka ulottuu yli maan Enontekiäisten Lapin keskikohdalta Inarin järven pohjoispuolelle. Myöskin eteläinen osa Tenojoen laaksoa ja Utsjoen laakso kuuluvat mäntyvyöhykkeeseen. Täällä ei ole enää kuusimetsää. *Mäntymetsä* peittää suurimman osan tätä tienoota. Maata verhoaa harmaankeltainen *peuranjäkälä*.

6. *Koivuvyöhyke*, joka ulottuu maan pohjoisimpiin osiin. Täällä ei ole mäntymetsääkään. Ainoastaan *koivumetsikoita* täällä tavataan. Näissäkin peittää maanpintaa suurimmaksi osaksi vaaleahko *peuranjäkälä* ja *vaivaiskoivut*.

Paikoin on laajoja *nummia*, joissa kasvaa peuranjäkälää, vaivaiskoivuja ja koivupensaita. Tässä vyöhykkeessä ei voi maanviljelystä harjoittaa.

Lämpö vähenee vuorien rinnettä kohotessa, ja sen vuoksi muuttuu kasvullisuuskin. *Iivaaran* pohjoispuolella olevat korkeat vuoret kohottavat kaikki ylös harjansa havumetsän keskeltä. Havumetsän ja rämeiden yläpuolella ympäröipi niitä koivumetsäinen vyö. Se on *koivuseutu*. Vuoren huiput ulottuvat niin kolean ilman alueille asti, etteivät edes koivutkaan siellä menesty. Senvuoksi ovat ne *jäkäläkankaiden* peitossa. Se on *tunturiseutu*.

Enontekiäisten ja Inarin Lapissa ovat suuret maa-alueet tunturiseudussa. Siellä levittää *poronjäkälä* kalpean kuutamon kaltaisen peittonsa peninkulmia laajalle kumpujen ja kenttien yli.

Vielä korkeammalla on niin kylmä, ettei lumi koko vuotena sula vuoren rinteiltä. Se on *lumiseutu*. Suomen vuorista ei yksikään ulotu lumiseutuun.

Eläinkunta.

Suomen eläinkunta on köyhä. Ymmärtämätön pyydystäminen ja sopimattomalla ajalla metsästäminen voipi monet hyödylliset otukset hävittää.

Vielä on maassamme kuitenkin monenlaisia eläimiä. Muutamia lajeja on hyvin runsaasti. Metsissämme ja lehdoissamme kajahtelee *laululintujen* liverrys ja käen kukunta. Sinne piiloutuu *metso*, *teiri*, *riekko* ja *pyy* metsästäjän näkyvistä. Siellä kukertavat *kyyhkyset* ja siellä takoo *tikka* puuta. *Hirvi* syö oksia lehtimetsässä. *Orava* ja *lento-orava* hyppivät puiden latvoissa ja *jänis* puikkelehtii kivien ja pensaiden välissä. Puiden latvoissa väijyy kavala *ilves*. Puiden juurille tekee *karhu* pesänsä talveksi. Metsässä on *ketulla* kotonsa ja siellä piilee *susi* kesänaikaan. Rauhaisaan erämaahan kaivaa *mäyrä* majansa. Sinne valmistavat pesänsä myöskin *kotkat*, *haukat* ja *havukat* ja siellä kaikuu *pöllöjen* valitus-huuto öisin. Metsissä vilisee *kovakuoriaisia*, joiden toukat salaa jyrsivät tiensä puiden kuoren alle. Ahkerat *muurahaiset* kiiruhtavat teitänsä pitkin kuljettaen havunneulasia kekoihinsa.

Saaristolla on erityinen eläinkuntansa. Siellä vilisee *haahkoja* ja muita *telkkiä*, *riskilöitä* ja *alleja*. Karien ympärillä kirkuvat *lokit* ja *tiirat* ja merenselänteiden yli leijailevat *merikotkat* ja *kalasääsket*. Äärimmäisillä merenkallioilla paahdattavat arat *hylkeet* itseään auringon paisteessa.

Sisäjärvissä ja vesistöissä on sangen runsaasti kaloja. Mutta jos niissä kalastetaan liian tiheillä verkoilla, häviää niin paljo kalanpoikasia, että kalat voivat pian loppua, jolleivät kalastajat tällaista pyydystämistä välttä. Runsaimmin on vesissämme *muikkuja*, *siikoja*, *rautuja*, *lohia*, *särkiä*, *säynäviä*, *salakoita*, *lahnoja*, *haukia*, *kiiskiä* ja *ahvenia*.

Meidän vähäsuolaisissa merissämme menestyvät useimmat suolattoman veden kalat. Mutta sitäpaitsi on merellä erityiset lajinsa, kuten *turska* ja *kampela* sekä suuret parvet *kilohailia* ja *silakoita*.

Jätteinä siltä ajalta, jolloin vesi peitti alangot maassamme, tava-
taan vielä pieniä *merikrapuja* monessa sisäjärveissämme sekä *hylkeitä*
Laatokassa ja Saimaassa.

Lapinmaan eläinkunta eroaa vähän etelä-Suomen
eläinkunnasta. Monet lajit kammovat Lapin pakkaista.
Mutta metsässä kajahtaa sentään lintujen laulu ja *metso*,
teiri ja *riekko* antavat äänensä kuulua. *Karhu* kaivaa
muurahaiskekoja. *Tilhi* ja *pulmunen* rakentavat tänne
pesänsä. Tunturinumilla liikkuu *metsäkana* ja kallioiden
väliin piiloutuu *tunturipöllö* päivää pako. Sammalsoi-
den yli leijailee ruskea *räiskä* ja niiden mättäiden välissä
kiitävät nopeajalkaiset *sopulit*. *Ahmat*, *ketut* ja *tunturi-*
ketut, *kotkat*, *haukat* ja *hiirihaukat* hakevatsaalista erämaasta.
Joet ja järvet ovat rikkaat *sorsista* ja *hanhista* ja vedessä
leikitsevät muhkeat *harrit*, *lohet*, *raudut* ja *nieriäiset*.
Tuulisille tuntureille pakenee *peura* verenhimoisten *hyt-*
tysten äärettömiä parvia, jotka kesillä kohoavat Lapin
laajoista rämemaista. Syksyllä, kun hyttysset kuolevat,
palajaa peura metsiin. Silloin voipi se syödä jäkäläänsä
rauhassa ja lihoa ja kostua talveksi.

Asukkaat.

Suomi on *Suomen kansan* synnyinmaa. Suomen
kansa jakaantuu kahdeksaan heimoon. Neljä näistä hei-
moista puhuu suomen kieltä: *karjalaiset*, *hämäläiset*, *var-*
sinais-suomalaiset ja *kainulaiset*. Heidän esi-isänsä ovat
muuttaneet maahan idästä. Kolme heimoa puhuu ruotsin
kieltä: *ahvenanmaalaiset*, *uusmaalaiset* ja *pohjalaiset*. Hei-
dän esi-isänsä ovat muuttaneet tänne meren yli Ruotsista.
Yksi heimo puhuu lapin kieltä: *lappalaiset*. Heidän esi-
isänsä olivat Suomen ensimmäiset asukkaat. Sitäpaitsi
asuu Suomessa vähäinen määrä *venäläisiä*, *mustalaisia*,
juutalaisia ja *saksalaisia*.

Suuri osa Suomen asukkaista on syntynyt suomalaisten ja ruotsalaisten heimojen sekaantumisen kautta.

Karjalaiset asuvat Vuoksen ja Laatokan vesistöjen senduilla, Kymijoen rannikoilla ja Rautalammen reitin ympärillä.

Hämäläiset asuvat Järvialueen länsiosassa ja Jokialueen eteläosassa, paitsi rannikoilla. Ainoastaan Siipyn niemen ja Eurajoen välillä ulottuvat heidän asuinpaikkansa mereen asti.

Varsinais-suomalaiset asuvat Tammelan ylängön ja Eurajoen eteläpuolella sekä Turun saariston pohjoisosassa.

Kainulaiset asuvat Jokialueella Vetelinseudun pohjoispuolella ja Ivalon joen eteläpuolella sekä Oulun joen Järvialueella.

Ahvenanmaalaiset asuvat Ahvenanmaan saaristossa.

Uusmaalaiset asuvat Salon lahden ja Kymijoen välisillä rannoilla sekä Turun saariston eteläosassa.

Pohjalaiset asuvat Pohjan lahden rannoilla Poomarkun joen *) suulta Vetelinseudun pohjoisimpaan osaan asti.

Lappalaiset asuvat Inarin Lapissa Ivalon joen pohjoispuolella sekä Enontekiäisten Lapissa ja Saariselällä.

Vähän yli 1,000 *venäläistä* maanviljelijää asuu Karjalan kannaksella ja Valamon saarilla. Kaupungeissa asuu neljätuhatta venäläistä, paitsi sotaväkeä.

Mustalaiset kuljeksivat ympäri koko maan, mutta varsinkin on niitä maan itäisissä osissa. Ne elättävät itseään hevoskaupalla, kalastuksella ja satunnaisella ansiolla.

Muutamia satoja *juutalaisia* ja *saksalaisia* asuu suurimmissa kaupungeissa harjoittaen kauppaa. Enimmät juutalaiset asuvat Helsingissä, enimmät saksalaiset Viipurissa.

Suomalainen on karaistu ja voimakas. Hän kestää kärsivällisyydellä suurta puutetta. Hän luottaa tulevaisuuteen ja pyrkii väsymättömästi siihen päämäärään, jonka on itselleen asettanut. Hän on uskollinen ja oikeutta rakastava. Hän kunnioittaa lakia ja rakastaa järjestystä. Uusia tapoja ja laitoksia ei hän heti suosi, mutta jos hän huomaa niiden hyödyllisyyden, ottaa hän ne käytäntöön. Koreilua ja loistoa hän halveksii, mutta laulua ja soittoa hän suurella mieltymyksellä harjoittaa. Hän tahtoo asua lämpimissä huoneissa, syödä ja juoda hyvin. Hän on erittäin vieraanvarainen. Hän on harvapuheinen ja juro vieraita kohtaan eikä näytä heille tunteitaan. Hänen tunteensa ovat syvät ja pysyvät, mutta eivät kuohuvat eikä meluavat. Hän ei

*) Honkajoki.

suutu helposti, mutta hän on pitkävihainen. Hän rakastaa maatansa ja kansaansa, mutta yhtä paljo läheisintä syntymäseutuansa ja sen heimoa.

Karjalaisten huulilta on *Elias Lönnrot* koonnut *Kalevalan*. Se on suuri kokoelma kertomaruskoja karjalaisten pakanuuden ajalta, joissa kerrotaan maailman luomisesta ja Kalevan kansan taisteluista Pohjolan kansaa vastaan.

Kun karjalaiset ja hämäläiset ovat alueittensa rajamailla menneet toistensa kanssa naimisiin, on siitä syntynyt sekoitettu heimo-kunta, *savolaiset*.

Suomi on jaettu kymmeneen maakuntaan:

<i>Åhvenanmaa,</i>	<i>Häme,</i>
<i>Varsinais-Suomi,</i>	<i>Savo,</i>
<i>Uusimaa,</i>	<i>Pohjanmaa,</i>
<i>Karjala,</i>	<i>Länsipohja,</i>
<i>Satakunta,</i>	<i>Lapinmaa.</i>

Katso niiden rajat kartasta!

* *

Nykyään on Suomessa noin 2½ miljoonaa asukasta.

Suomi on harvaan asuttu. Jos kaikki asukkaat olisivat tasaisesti hajoitettut yli koko maan, ei tulisi useampia kuin 7 henkeä kullekin neliökilometrille.

Ylämköseutu karuine maaperineen on harvemmin asuttua kuin alankomaa viljavine vainioineen. Tiheimmin asuttuja ovat rannikkotienoot Vetelinseudulta Raja-joelle asti, Kyröjoen ja Kokemäen joen laaksot sekä etelä-Häme.

Kaikissa näissä seuduissa on useita pitäjiä, joissa on enempi kuin 20 asukasta jokaisella neliökilometrillä, onpa muutamissa yli 40. Mutta Enontekiäisten ja Inarin Lapissa on 10 neliökilometrillä ainoastaan yksi asukas.

Mutta asukasluku suurenee nopeimmin ylämkömaalla. Hitaimmin lisääntyy se Saimaan seuduilla.

Suomalaiset ovat maaseudulla asuvaa kansaa. Ainoastaan kymmenesosa ($\frac{1}{10}$) heistä asuu *kaupungeissa*.

Meidän maassamme on 37 kaupunkia. Kaikki kaupungit ovat pieniä. Mutta kaupunkien asukasluku lisääntyy kaksi kertaa niin nopeasti kuin maaseudun.

Sitäpaitsi on Suomessa kuusi *kauppala*.

Useimmissa osissa maatamme asuu maalaisväestö toisistaan erillään olevissa *taloissa*. Usein ovat nämä talot kilometrien päässä lähimmistä naapureistaan. Talloilla on *torppia*. Nekin ovat yksinään, peltujen, niittyjen ja metsien ympäröiminä. Mutta yksi talo ja yksi torppa voipi näyttää kokonaiselta pieneltä kylältä, sillä suomalaiset rakentavat taloihinsa useita eri ulkokuone-rakennuksia: aittoja, navetoita, tallin, liiterin, riihen ja saunan, vieläpä usein tuulimyllynkin.

Useat talot yhteensä muodostavat *kyläkunnan*. Usein rakentavat kyläkuntalaiset talonsa lähelle toisiaan ja siitä muodostuu *kylä*.

Kyläkunnat ovat yhdistetyt *kunniksi*, *pitäjiksi* ja *kappeleiksi*. Jokaisella *pitäjällä* on oma kirkkonsa. Kirkon ympärille rakentavat talonpojat mielellään asuntonsa. Siellä avaa maakauppias puotinsa ja sinne asettuvat käsityöläiset asumaan. Siten muodostuvat *kirkonkylät*.

Suomalaiset ovat niin kiintyneet kotiseutuunsa, että ainoastaan vähäinen osa muuttaa syntymäpitäjistään toiseen. Kaksi miljoonaa suomalaista asuu vielä samassa *pitäjässä*, jossa ovat syntyneet.

Uskonto ja sivistys.

Suomalaiset ovat kristittyitä. Heidän uskonsa on luja ja he luottavat Jumalan suojeluksen ja rukouksen voimaan.

Luterilainen uskonto on Suomen valtio-uskonto. Melkein kaikki maan asukkaat kuuluvat *valtiokirkkoon*.

Valtiokirkko on vuodesta 1897 jaettu neljään *hiippakuntaan* nimittäin:

Turun hiippakunta, Porvoon hiippakunta,
Savonlinnan hiippakunta, Kuopion hiippakunta.

Niiden rajat näkyvät kartalla. Jokaista hiippakuntaa hallitsee *piispa* ja neuvoskunta, jota sanotaan *tuomio-kapituliksi*. Hiippakunnan pääkaupungin kirkko on *tuomiokirkko*. Turun piispa on piispoista ylin; häntä sanotaan *arkkipiispaksi* ja hänen hiippakuntaansa *arkkihiippakunnaksi*.

Jokainen hiippakunta on jaettu *provastikuntiin* ja jokainen provastikunta *pitäjiin*. Moniin pitäjiin kuuluu pienempiä seurakuntia, joilla on nimenä *kappeli*. On myöskin olemassa muutamia *tehtaan-seurakuntia*. Kaupunkien luterilainen väestö on yhtynyt *kaupunkiseurakunniksi*. Valtionkirkon laki on *kirkkolaki*. Muutoksia kirkkolakiin ehdoittaa kaikkien hiippakuntien valitsema kokous, jota sanotaan *kirkolliskokoukseksi*.

Nykyään on Suomessa tuskin 500 *roomalais-katolilaista*.

Luterilaisen kirkon keskuudessa on syntynyt monta *uskonlahkoa*. Niillä on oikeus muodostaa erityisiä seurakuntia.

Viideskymmenes-osa Suomen väestöstä (lähes 50,000 henkeä) tunnustaa *kreikkalais-katolilaista* kristin-oppia. Tällä opilla, jota myöskin venäläiset tunnustavat, on piispa *Viipurissa*. Useinmat Suomen kreikkalais-katolilaisista asukkaista ovat karjalaisia ja asuvat Laatokan pohjois- ja itäpuolella sekä Karjalan kannaksella.

Tämä kirkko laskee vuoden alun 12 päivää myöhemmäksi kuin roomalais-katolilainen ja luterilainen kirkko. Se, joka kuuluu kreikkalais-katolilaiseen uskoon, ei voi siitä koskaan siirtyä toiseen uskontoon, ja kaikkien hänen jälkeläistensäkin täytyy pysyä kreikkalais-katolilaisina.

Luterilaisten seassa on *lukutaito* yleinen. Ainoastaan yksi sadasta kymmentä vuotta vanhemmasta henkilöstä ei osaa lukea.

Lapset opetetaan tavallisesti jo kotona lukemaan. Mutta *kirjoittaa* osaa ainoastaan neljäsosa 10 vuotta vanhemmista luterin uskoon kuuluvista suomalaisista. Kirjoitustaito levenee kuitenkin vuosi vuodelta kansakoulujen kautta.

Kreikkalais-katolilainen asujamisto on paljo tietämättömämpää. Melkein puolet kynmentä vuotta vanhemmista henkilöistä eivät osaa lukea eikä kirjoittaa.

Sivistyksen levittämistä varten Suomessa on tänne perustettu *kansakouluja* ja *kansanopistoja*. Mies- ja nais-opettajia kansakouluihin valmistetaan *seminaareissa*. Sellaisia on *Jyväskylässä*, *Sortavalassa*, *Tammisaaressa*, *Raamalla*, *Uudessakaarlepyyssä* ja *Raahessa*.

Korkeampaa opetusta varten on valtio perustanut joukon *lyseitä* ja *tyttökouluja*, joihin oppilaat pääsevät vähäisellä lukukausimaksulla. Samaa tarkoitusta varten kannattaa valtio avullaan useita yksityisiä lyseitä, *yhteiskouluja* ja *tyttökouluja*. Useimmissa näistä oppilaitoksista valmistetaan nuorisoa *yliopistoon*, *polyteknilliseen opistoon*, kahteen *maanviljelysopistoon*, *Evoisten metsäopistoon* ja *Haminan kadettikouluun*. Yliopisto valmistaa pappeja, opettajia, lääkäreitä, apteekkareja, tuomareja ja muita virkamiehiä. Polyteknillinen opisto valmistaa insinöörejä, arkitehtejä, kemistejä ja maanmittareja.

Paitsi näitä *korkeakouluja* on vielä olemassa monenlaisia *ammattikouluja*, joissa annetaan tietoja ja opetusta erityisissä ammateissa. Sellaisia ovat *kauppakoulut*, *teollisuuskoulut*, *käsityökoulut*, *veistokoulut*, *maanviljelyskoulut*, *meijerikoulut* ja *merikoulut*.

Sanomalehtiä ilmestyy melkein joka kaupungissa ja maalaisetkin lukevat niitä ahkerasti. Suurimmissa kaupungeissa on *kansankirjastoja*, ja maalaiskylissäkin on *lukutupia*, joissa sanomalehtiä ja kirjoja on kaikkien saatavina. Nämä hyödylliset laitokset ovat hyvin suosituita ja ne voidaan saada hyvin helposti ja huokealla aikaan. Niiden kautta voipi Suomen kansa oppia tuntemaan *runoilijoidensa* ja *kirjailijoidensa* oivallisia teoksia. Nämä teokset ovat meidän *kansalliskirjallisuuttamme*.

Myöskin *kauno-taiteita* harjoitetaan maassamme ja niitäkin kansamme rakastaa. *Rakennustaiteen* tuotteista on maassamme katoliselta ajalta monta kunnianarvoista kirkkoa, kuten *Turun tuomiokirkko*, ja muutamia vanhoja *linnoja*, kuten *Turun*, *Viipurin* ja *Olavin* linnat.

Enempi kuin mitään muuta kaunotaidetta, rakastaa suomalainen kuitenkin *säveltaidetta*. Ikivanhoista ajoista asti ovat *kansanlaulut* kajahdelleet Suomen salomailla.

Nyt on olemassa *lauluseuroja* ja *soittokuntia* sekä maalla että kaupungeissa. Vuotuisesti kokoonnutaan eri tienoilta laulun ja soiton *kilpailujuhliin*.

Tieteilläkin on Suomessa kotinsa, nimittäin *yliopisto*.

Yliopistolla on suuria laitoksia luonnonlakien tutkimista varten *tähtitorneja*, *laboratorioita* ja *kokoklmia* sekä suuri *kirjasto*.

Elinkeinot.

Suomen kansa hankkii elatuksensa pääasiallisesti *maanviljelyksellä*, *karjanhoidolla*, *metsänpitelyllä* ja *kalastuksella*. Ne, jotka näitä elinkeinoja harjoittavat, muodostavat perheineen $\frac{3}{4}$ koko maan asukkaista.

Suomessa viljellään parhaastaan *perunoita*, *kauraa* ja *ruista*.

Perunat ovat kotoisin Etelä-Amerikasta. Ne menestyvät kaikkialla maassamme. Yleisesti ei niitä ole vielä viljelty sataakaan vuotta. Nyt saadaan perunoita enempi kuin mitään viljalajia.

Kauraa viljellään enimmin kaikista jyvälajeista. Se ei kuitenkaan tuota varmaa satoa Hämeen ja Savon pohjoispuolella.

Ruis on meidän tärkein leipäkasvimme. Siitä saadaan kypsynyt sato aina Inarin Lapissa asti, mutta se ei menesty hyvin pohjois-Suomessa. Yleisesti viljellään sitä yhtä kauas pohjoiseen kuin kauraakin.

Muista jyvälajeista viljellään Suomessa *ohraa*, *vehnä*ä ja *tattaria*.

Ohra menestyy koko maassa. Ruis-alueen pohjoispuolella on ohra tärkein leipäkasvi. Pohjois-Karjalassakin viljellään ohraa enempi kuin ruista. Suomalaisilla on ollut tämä jyvälaji jo vanhimmista ajoista asti.

Vehnää viljellään yleisesti ainoastaan etelä-rannikolla, Ahvenanmaalla ja Kokemäen joen varsilla.

Tattaria viljellään parhaastaan Karjalassa ja Savossa, jossa se menestyy kankailla ja kaskimailla.

Kaikki meidän viljalajimme ovat kotoisin Aasiasta.

Paitsi perunoita viljellään juurikasveista ainoastaan *nauriita* yli koko maan.

Kansa käyttää myöskin *lanttuja* (Karjalassa), *piparuuttia* (Ahvenanmaalla ja Varsinais-Suomessa), *porkkanoita* ja *sipulia*. Mutta useita muita hyviä juurikasvi-lajeja viljellään melkein yksinomaan herraskartanoissa. Viimeisinä vuosina on lounais-Suomessa ruvettu viljelemään *valkojuurikkaita* sokerin valmistusta varten. *Viheriäkasveja* viljelee kansa kovin vähän. Monet viheriäkasvit ovat helppoja viljellä, menestyvät kauas pohjoiseen ja ovat ravitsevia. Enemmän viljellään *herneitä* ja *papuja*. Sitävastoin ovat suomalaiset huonoja hedelmän viljelijöitä. *Karviaismarjapensas* menestyy Merenkurkun eteläpuolella ja *viinimarjapensaat* melkein koko maassa. *Omenapuu* ja *kirsimarjapensas* kantavat maukkaita hedelmiä koko etelä-Suomen alangolla. *Pääronapuu* ja *luumupuu* menestyvät Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla. Kuitenkin on hedelmäpuutarhoja melkein yksinomaan vaan herraskartanoiden ja ahvenanmaalaisten ja uusmaalaisten asuntojen ympärillä.

Vaatetuskasveista viljellään *pellavaa* ja *hamppua*. Pellavaa voidaan viljellä yli koko maan. Myyntiä varten kasvatetaan sitä eniten eteläisessä Hämeessä. Vanhimista ajoista asti on se ollut suomalaisten peltokasvi. *Hamppu* menestyy yhtä kaukana pohjoisessa kuin ruis-kin, mutta sitä ei viljellä paljo muualla kuin Savossa ja Karjalassa.

Nautintoaineena viljellään vähän *tupakkia* ja *sikuria*. Kaljan ja oluen valmistamista varten viljellään *humaloita* koko maan eteläisessä osassa.

Useimpia kasveja viljellään ainoastaan talontarpeeksi. Rukiita myydään kuitenkin sangen paljo ulkomaalle, varsinkin Vaasan rukiita etelä-Pohjanmaalta. Sillä suomalaiset rukiit, jotka ovat riihessä kuitatut, itävät varmemmin ja kypsyvät aikasemmin kuin ulkomaalaiset. Kauraa viljellään enimmäkseen ulkomaalle vientiä varten.

Suurin viljasato saadaan lounais-Suomessa, Merenkurkkuun asti pohjoisessa ja Kymijokeen idässä.

Jokaisella maanviljelijällä on myöskin *karjaa*. *Sarvikarjaa* pidetään enemmän kuin yksi miljoona. *Lampaitakin* on maassa yksi miljoona. Karjalassa ja Savossa on *sika* hyvin yleisenä koti-eläimenä. *Vuohia* nähdään enää hyvin harvassa. Enimmin on niitä Satakunnassa.

Vetojuhtana käytetään koko maassa *hevosta*. Suomalaiset hevoset ovat pieniä, mutta voimakkaita, kestäviä ja tukevia. Hevosia on koko maassa $\frac{1}{4}$ miljoonaa. Ahvenanmaalaiset ja uusmaalaiset käyttävät usein *härkiä* vetojuhtina. 60,000 *poroa* on Lapissa hevosten ja osaksi myöskin lehmien ja lammasten asemesta.

Koira on joka talossa.

Siipikarjaa pidetään Suomessa kovin vähän. *Kana*ja tosin näkee melkein joka talossa napapiirin eteläpuolella, mutta niitä ei näe koskaan suuremmissa laumoissa.

Viimeisinä vuosina ovat maanviljelys ja karjanhoito suuresti edistyneet. Vahingollinen *kaskenpoltto* vähenee yhä muualla, paitsi Karjalassa. Monet laajat suot ylänkömaalla ovat tulleet kuivatuiksi ja siten viljelysmaiksi muuttuneet, varsinkin etelä-Pohjanmaalla. Ojittamisen kautta on halla karkoitettu senduilta, joissa se ennen vahinkoa teki. Uudet maanviljelyskalut ja uusi työtapaa tulee yhä enempi käytäntöön. Halvan rukiin sijasta on ruvettu viljelemään kauraa, jota myydään ulkomaalle, ja *rehukasveja*, joita syötetään eläimille. Jokaisessa talossa koetetaan pitää niin monta lehmää kuin mahdollista on ja maito myydään *meijereihin*. Maamme kaikkiin osiin on perustettu meijereitä, joissa valmistetaan hienoa, ulkomaille vietävää voita.

Melkein kaikkialla maassamme on joka talolla tarpeeksi *metsää* polttopuiksi. Mutta tarvepuut alkavat loppua rannikkoseuduilla ja Savossa, ja hirsiä tuskin enää

alankotiennoolla tavataan. Siten on sekä kirves että tuli metsän haaskannut. Senvuoksi on onnellista, että melkein puolet maamme metsistä ovat *valtionmetsiä*. Ne ovat valtion omia ja niitä hoitavat valtion virkamiehet.

Metsänhoito tuottaa maan asukkaille suuria tuloja. Joka vuosi kaadetaan ylänkömaan laajoissa metsissä satoja tuhansia mäntyjä ja kuusia. Vesistöjä pitkin uuteen ne mereen tahi Saimaajärveen. Tämän järven tahi meren rannoilla sahataan tukit *höyrysahoissa* ja lähetetään ulkomaille. Halkojakin myydään suurissa määrin kaupunkeihin ja ulkomaalle. Sitäpaitsi valmistetaan vielä monenlaisia arvokkaita kapineita metsiemme puista.

Rannikoilla on *kalastus* tärkeänä elinkeinona. Tuhannet perheet saavat sillä elatuksensa. *Silakoita* saadaan enempi kuin kaikkia muita kalalajia yhteensä. Pohjan lahden rannikoilla kalastetaan paljon *lohia*. Merenkurkun tienoilla pyydetään *siikoja*. *Kilohailia* saadaan enimmin Tammisaaren saaristosta ja *kuoreita* Kymijoen itäpuolelta.

Järvistä ja joista pyydetään myöskin paljon kaloja, varsinkin *muikkuja*, *siikoja* ja *lohia*. Lohia ja siikoja pyydetään *padoista*.

Suurimmat lohenkalastuspaikat ovat Tornion joessa, Kemijoessa, Iijoessa, Oulun joessa, Kokemäen joessa, Kymijoessa ja Vuoksessa. Kokemäen joen vesistön eteläisistä reiteistä pyydetään joka vuosi miljoonittain *krappuja*, jotka myydään ulkomaille.

Pitkän syksyn ja talven aikana, jolloin maanviljelijän töitä ei voi tehdä, harjoitetaan koko maassa *metsästystä* ja *otusten pyyntiä*. Monia satoja tuhansia *metsälintuja* otetaan silloin hengiltä ja viedään myytäväksi. Suuri osa saaliista lähetetään ulkomaalle.

Oravia ja *jäniksiä* ammutaan parhaastaan nahkan vuoksi. Vahingollisia petoeläimiä vainotaan ankarasti. Kunnat ja metsästysyhdistykset maksavat palkinnon jokaisesta tapetusta petoeläimestä.

Saariston kalastajat ovat myöskin ahkeroita pyssymiehiä. Ne pyydystävät *vesilintuja* ja *hylkeitä*. Vaarallista ja vaivaloista hylkeenpyyntiä harjoittavat etupäässä pohjalaiset ja karjalaiset. Hylkeitä pyydystetään talvella äärimmäisillä meren jäillä.

Maalaisväestö säästää paljo *kotiteollisuuden* kautta. Melkein joka paikassa maatumme valmistetaan kotona kaikki tavallisimmat huonekalut, talouskalut ja työaseet. Arkivaatteet ja sänkyvaatteet ovat myöskin useimmissa taloissa kokonaan kotona valmistetut. Kalastajat ja heidän perheensä kutovat itse verkkonsa ja rakentavat itse veneensä. Taitavimpia kotiteollisuudessa ovat Satakunnan ja etelä-Pohjanmaan asukkaat. Kreikkalais-katolilaiset karjalaiset eivät juuri kotiteollisuutta harjoita.

Vuorityö on Suomessa vähän arvoinen. Kahdesta pienestä *rautakaivoksesta* otetaan nykyään rautamalmia. Enemmän saadaan *rautamalmia* useista Karjalan, Savon ja pohjois-Hämeen järvistä ja joista, joihin sitä yhä lisääntyy. *Kuparimalmia* saadaan Pitkärannan kaivoksista Laatokan koillispuolella. Sieltä saadaan myös *tinaa* ja *hopeaa*. *Kultaa* huuhdotaan Ivalon joesta ja niistä sen syrjäjoista, jotka ovat Porttikosken alapuolella.

Muutamia vuorilajeja murretaan ja jalostetaan eräissä osissa maatumme. Turun ja Tammisaaren saaristoissa murretaan ja poltetaan *kalkkia*. Ruskealasta Laatokan pohjoispuolella ja Jynkästä Kuopion lähellä lohotaan *marmorია*. Vuokatista saadaan *vuolukiveä*, ja useista paikoin lohotaan myllynkiviksi soveliasta kiveä. *Ukonkiveä* ja *maasälpää* posliinin ja lasin valmistusta varten saadaan parhaastaan Laatokan pohjoispuolella olevista tienoista. Tammisaaren saaristossa, Hankoniemellä, Helsingin ympärillä ja Sortavalan seuduilla on suuria vuorilouhujia, joista lohotaan *graniittia* ja *viheriäkiveä* pilareiksi, hautakiviksi ja porraskiviksi sekä lohkokiviä katujen kiveämistä varten. Pyöreitä katukiviä kootaan suurissa määrin saaristoista ja kuljetetaan Pietariin. Alavilla seuduilla olevaa *savea* käytetään useissa paikoin tiilin valmistamiseen.

Ne raaka-aineet, joita maasta voidaan saada, valmistetaan tehtaissa arvokkaiksi tavaroiksi. Metsän hirret muutetaan *sahoissa* lankuiksi, laudoiksi, vuoliaisiksi, soiroiksi ynnä muiksi tarvepuulajeiksi. *Tervahaudoissa* ja *tervauuneissa* Pohjanmaalla poltetaan tervaa nuorista männystä. Rautatehdasten läheisyydessä poltetaan puita hiiliksi *miiluissa*. Monet kosket pyörittävät suurien *puuvanuketehdasten* väkipyöriä, joissa puu hiotaan rikki puuvanukkeeksi. *Selluloosatehtaissa* valmistetaan puusta selluloosaa. Puuvanukkeesta, selluloosasta ja lunpuista tehdään *paperitehtaissa* paperia ja pahvia.

Sitäpaitsi on vielä olemassa tehtaita, joissa valmistetaan kimröökkiä, tulitikkuja, rihmarullia, lastuvillaa, huonekaluja, ajoneuvoja, venheitä ja rakennuksia. Kaikkia näitä tavaroita valmistetaan metsiemme antamista aineksista.

Vuorityön tuotteita jalostetaan jälleen toisissa tehtaissa. Rautamalmista sulatetaan harkkorautaa *rautasulatoissa*. *Rautatehtaissa* ja *valssilaitoksissa* muutetaan harkkorauta takoraudaksi. Paljo rautamalmia tuodaan Ruotsista Varsinais-Suomen ja Uudenmaan tehtaisiin. Pohjoisempana olevat tehtaat voivat saada järvimalmia.

Raudasta valmistetaan sitte *konepajoissa* ja *valimoissa* monenlaisia hyödyllisiä kapineita, kuten höyrylaivoja, koneita ja maanviljelyskaluja.

Maasta ja vuorista saadaan myöskin raaka-aineita *lasitehtaisiin*, *fajanssitehtaisiin*, *kivenhakkuutehtaisiin* ja *turvepehkutehtaisiin*.

Kutomateollisuudeksi sanotaan kehruuta ja kangasten valmistusta. Tätä teollisuuden haaraa varten saadaan meidän maastamme pellavaa ja hampppua. Kuitenkin on maassamme ainoastaan yksi suuri *liinankehruutehdas* ja *-kutimo*, nimittäin Tampereella. Mutta meille tuodaan paljon puuvillaa lämpimistä maista. Puuvilla valmistetaan langaksi ja kankaiksi *puuvillakehruutehtaissa* ja *-kutimoissa*.

Tällaisia suuria tehtaita on Tampereella, Turussa ja Vaasassa sekä Forssassa Loimijoen rannalla. Oman maan lampaista ei saada tarpeeksi villoja *villakehruutehtaisiin* ja *-kutimoihin* eikä *trikootehtaisiin*, vaan täytyy paljo villaa tuoda maahan Englannista. Suurimmat villatehtaat ovat Tampereella ja Turun läheisyydessä.

Karjanhoito tuottaa villoja villatehtaisiin ja nahkoja *karvaustehtaisiin* ja suuriin *nahkatehtaisiin*. Mutta tarpeeksi ei niitäkään omasta maasta saada. Paljo nahkoja tuodaan ulkomaalta, aina Etelä-Amerikasta asti. Suurimmat nahkatehtaat ovat Oulussa ja Raumalla.

Nämä ovat Suomen tärkeimmät teollisuuslajit. Mutta sitäpaitsi on olemassa monia muita teollisuuslajia, jotka tuottavat paljo rahaa ja ovat maalle hyödyksi.

Suomen tärkein *teollisuuskaupunki* on Helsinki, senjälkeen Tampere ja Turku. Tärkein *teollisuus-alue* maaseudulla on Tammela Loimijoen alkujuoksun ympärillä. Porin ja Kotkan ympärillä on myöskin kaksi sangen tärkeätä teollisuus-aluetta.

Kauppa on se elinkeino, jonka avulla jokainen hankkii itselleen sitä, mitä ei itse voi valmistaa tahi kasvat-
taa. Kaupan kautta hankkii Suomen kansa itselleen sellaisia tavaroita, joita ei Suomesta ollenkaan saada, tahi joita ei saada täältä tarpeeksi. Sen sijaan annamme me ulkomaalaisille sellaisia tavaroita, joita Suomessa on yltäkyllin. Näin syntyy *tuonnista* ja *viennistä* *ulkomaankauppa*. Enemmän tuodaan maahan *rukiita* ja *vehnää*.

Suomen tärkein vientitavara on *puutavara*, varsinkin laudat. Puutavaroita ostavat meiltä parhaastaan englantilaiset, mutta sangen paljo lähetetään niitä myöskin Ranskaan ja Espanjaan. Tämän jälkeen on tärkein vientitavara *voi*. Sitä viedään Tanskaan ja Englantiin, mutta tanskalaiset lähettävät myöskin meidän voitamme Englantiin. Englanti ei ole kuitenkaan se maa, johon meidän tavaroitamme enimmäkseen viedään. Venäläiset tarvitse-

vat kaikenlaisia teollisuustuotteita sekä voita ja puita, joita kaikkia heille meidän maastamme suuressa määrin lähetetään.

Moniin muihinkin maihin viedään paljo suomalaisia tavaroita.

Tuonti ja vienti tapahtuu parhaastaan meritse. Senvuoksi ovatkin kaikki maamme suurimmat ja tärkeimmät *kauppakaupungit* meren rannikolla. Etevimvät kauppakaupunkimme ovat Helsinki, Turku ja Viipuri. Helsinki käy suurinta tuontikauppaa, Viipuri suurinta vientikauppaa.

Liike.

Pitkä rannikkomme, laveat saaristomme ja lukemattomat järvemme kehoittavat meitä *merenkulkuun*.

Suomalaiset ovat taitavia venheenrakentajia, varsinkin pohjalaiset ja ahvenanmaalaiset. Ennen vanhaan rakeutettiin joka vuosi monta suurta laivaa Pohjan lahden rannikoilla. Nyt, kun höyrykone on paremmasta arvosta kuin purjeet ja rautalaiva lujempi kuin puinen, rakennetaan maaseudulla ainoastaan harvoja huaksia ja prikiä, mutta konepajoissamme useita höyrylaivoja.

Suomella on suuri kauppalaivasto. Paitsi lukemattomia pikku venheitä, jaaloja, sumppuja ja höyrypursia on meillä lähes 2,000 suurta laivaa, joista yhdeksäs-osa on höyrylaivoja. Suurimman osan kauppalaivastoamme omistaa Ahvenanmaan ja Varsinais-Suomen väestö. Kaupungeista on Raumalla suurin kauppalaivasto.

Suomen rannikoilla on runsaasti hyviä satamia. Mutta purjehdusvedet ovat vaarallisia merimiehille, sillä ne ovat täynnä matalikkoja, kallioita ja kareja. Maan kohoamisen kautta ilmestyy yhä uusia vaaroja merellä kulkijoille. Senvuoksi täytyy purjehdusvedet tarkasti viitoittaa ja alituisesti huolella uudelleen tutkia, ja vilkkunajakoita ja tulitorneja täytyy rakentaa ulkokallioille. Tulitornien valo ohjaa laivat satamaan pimeimmässäkkin yössä. Kauimpana meressä Suomen kaikista tulitorneista seisoo *Bogskärin majakka* yksinäisellä kalliolla Itämeressä. Paitsi näitä apuneuvoja, täytyy olla varmoja tiennäyttäjiä eli oppaita, jotka ovat koska hyvänsä, pahimmassakin myrskyssä valmiit rientämään laivojen avuksi ja ohjaamaan ne petollisten sala-

karien ohitse. Kaikista näistä tärkeistä toimista on *luotsilaitoksen* pidettävä huoli.

Suomen kauppalaivat matkustavat kaikilla merillä ja käyvät kaikissa maanosissa. Monet jäävät useiksi vuosiksi vieraille vesille ja kuljettavat tavaroita vieraista satamista toisiin. Sitäpaitsi kuljettavat omat laivamme suurimman osan Suomeen tuotavista ja sieltä vietävistä tavaroista. Vilkkain on Suomen laivaliike Venäjälle, sitte

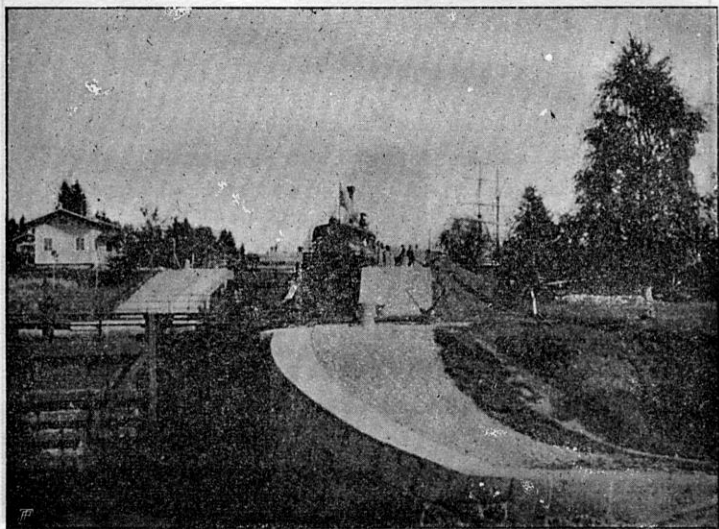


Hankoniemen majakka.

Englantiin, Saksaan ja Ruotsiin. Näihin maihin ja useihin muihin maihin, jotka ovat länsi-Euroopassa, on monilla suurilla suomalaisilla laivoilla säännöllinen kulku, aina Espanjaan ja Portugaliin asti. Kaikista Suomen kaupungeista on Helsingillä suurin laivaliike.

Sisävesilläkin on liike sangen vilkas. Useimmilla järvillä ja monissa joissa kulkee pieniä höyryvenheitä, jotka kuljettavat maalaistavaroita ja ulkomaista viljaa tahi

hinaavat tukkilauttoja ja proomuja. Pitempiä matkoja eivät laivat voi jokia pitkin kulkea, sillä joissa on paljo koskia. Mutta suomalaiset ovat tottuneet kapeilla, joustavilla venheillään laskemaan koskia alas ja voimakkailla käsillään sauvomaan jälleen venheensä ylös. Senvuoksi voivatkin ne monia jokia pitkin kuljettaa tavaroitansa merelle. *Koskenperkauksen* kautta voidaan näitä vesiteitä parantaa. Oulun joella, Kemijoella ja Tornion joella on



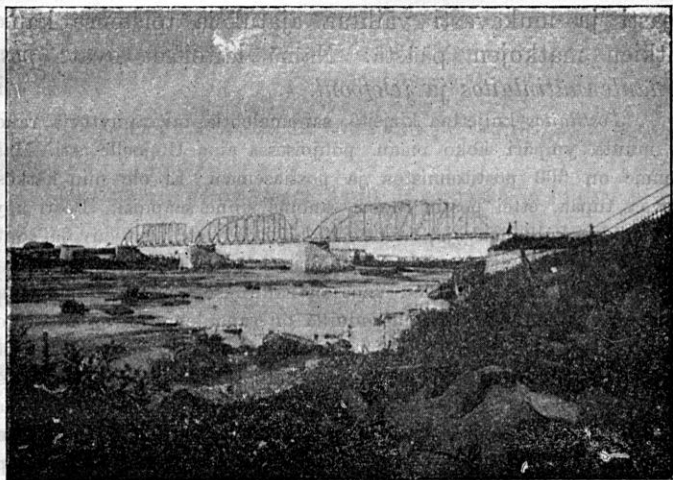
Juustilan sulku Saimaan kanavassa.

suuri liike. Mutta Kokemäen joessa ja Kymijoessa sekä Vuoksessa on liian kovia koskia. Vuoksen suuri vesistö on kuitenkin meren yhteydessä *Saimaan kanavan* kautta. Tämä käy Saimaasta Viipuriin ja on 59 kilometriä pitkä. Tässä kanavassa on 28 sulkua ja on se Suomen suurin kanava.

Useita muitakin kanavia on kaivettu sellaisiin paikkoihin, missä järvien väliset salmet ovat olleet mataloita.

Koskien kohdalle on tehty *sulkuja*. Sulut ovat portaita laivojen teillä. Kanavien ja sulkujen avulla voivat laivat päästä Suomen lahdesta aina Pielisjärveen ja Iisalmeen asti. Muissakin vesistöissä on kulkuväyliä parannettu kanavien ja sulkujen kautta.

Hankoniemeltä Lapinmaahan ja Rauman mereltä Laatokkaan risteilevät *maantiet* läpi koko Suomenmaan. Ne käyvät kaupungista kaupunkiin ja kirkonkylästä toiseen.



Rautatiesilta Kalajoen yli.

Liikettä edistävät vielä maassamme *rautatiet*. Ne yhdistävät vesistöt mereen ja kaupungit toisiinsa.

Pisin rautatielinja ulottuu *Helsingistä Hämeenlinnan, Tampereen ja Kokkolan kautta Ouluun*. Tästä radasta eroaa seuraavat 8 haaraa: *Porvooseen Keravan asemalta.*

Tammisaareen ja Hankoniemeen Hyvinkään asemalta (Hangon rata).

Lahteen, Viipuriin ja Pietariin Riihimäen asemalta (Pietarin rata).

Turkuun Toijalan asemalta.

Poriin Tampereelta.

Jyväskylään ja Suolahden satamaan, Keitelelen rannalla, Haapamäen asemalta.

Vaasaan Seinäjoen asemalta.

Pietarsaareen Bennäsin asemalta.

Pietarin radasta eroaa seuraavat 4 haaraa:

Kotkaan Kouvolan asemalta.

Mikkeliin ja *Kuopioon* Kouvolan asemalta (Savon rata).

Lappeenrantaan Simolan asemalta.

Sortavalan ja *Joensuuun* Viipurista (Karjalan rata). Tästä radasta haaraantuu Antrean asemalla rautatie *Imatralle* ja *Saimaalle*.

Turusta käy rautatie Karjan (Karis) asemalle Hangon radalla.

Kolmen laitoksen kautta voivat maan asukkaat nopeasti ja mukavasti vaihtaa ajatuksia toistensa kanssa pitkien matkojen päästä. Nämä laitokset ovat: *posti*, *sananlennätinlaitos* ja *telefooni*.

Postilaitos kuljettaa kirjeitä, sanomalehtiä, tavaramyytyjä, rahoja ja muuta ympäri koko maan, pohjoisessa aina Utsjoelle asti. Maasamme on 600 postitoimistoa ja postiasemaa. Ei ole niin kätkössä olevaa tupaa, ettei postin tuoma sanoma sinne saapuisi. Posti käyttää kaikkia kulkuneuvoja, rautateitä, höyrylaivoja, purjelaivoja, soutuvenheitä, hevoskyytiä ja jalankulkijoita.

Sananlennätinlaitos on Venäjän hallituksen oma. Kaikissa kaupungeissa ja muutamilla maaseuduilla on sananlennätin asemia. Pohjoisin sananlennätin asema on Torniossa. Ruotsissa ja Norjassa käyvät sananlennätin-langat kauemmaksi pohjoiseen, aina Jäämerelle asti.

Telefoonilla voimme puhua maanmiestemme kanssa pitkien matkojen päästä. Telefoonin käytäntö on tullut yleiseksi sekä kaupungissa että maalla, sekä kodeissa että asioimakonttoreissa, sekä kauppa-puodeissa että ravintoloissa. Telefoonissa voipi kuulla ihmis-äänen Helsingistä Iisalmelle asti.

Suomen yhteiskuntalaitos.

Suomi on suuriruhtinaskunta. Venäjän keisari on Suomen suuriruhtinas. Täten on Suomi yhdistetty Venäjään ja on osa Venäjän valtakuntaa.

Suuriruhtinas hallitsee maata sen omien *lakien* mukaan. Näitä säätää, muuttaa ja kumoaa suuriruhtinas yhdessä Suomen *säätyjen* kanssa. Suomen säädyt jakaantuvat neljään osaan: ritaristo ja aateli, pappissääty, porvarissääty ja talonpoikaissääty. Ne edustavat koko Suomen kansaa.

Sellaista hallitusmuotoa, jossa hallitsija ja kansan edusmiehet yhdessä lakia säätävät, sanotaan *perustuslailliseksi* hallitusmuodoksi.

Suuriruhtinaan arvo menee perintönä kuten keisarivaltakin. Senvuoksi on Suomi *perinnöllinen yksinvalta*. (Keisareja, kuninkaita ja hallitsevia ruhtinaita sanotaan *yksinvaltiaiksi*).

Suuriruhtinas hallitsee maata *senaatin* avulla ja määrää kaikki korkeammat virkamiehet. Kaikkien virkamiesten tulee olla Suomen kansalaisia.

Senaatissa on kaksikymmentä yksi jäsentä. Se on jaettu kahteen osastoon. *Oikeus-osasto* on maan korkein tuomioistuin. *Talous-osasto* hoitaa hallintoa suuriruhtinaan nimessä.

Kenraalikuvernööri on senaatin puheenjohtaja ja sotajoukkojen ylipäällikkö.

Ministeri-valtiosihteeri asuu Pietarissa voidakseen paremmin esittää säätyjen, senaatin ja kenraalikuvernöörin asioita hallitsijalle, ja voidakseen vastaanottaa ja Suomeen lähettää hallitsijan käskyjä ja päätöksiä.

Säädyt kutsuu hallitsija *valtiopäiville* Helsinkiin ainakin joka viides vuosi, mutta nykyään joka kolmas.

Suomen *perustuslait* määräävät maan hallintotavan. Ne ovat: Vuoden 1772 Hallitusmuoto, Yhdistys- ja vakuutuskirja v:ltä 1789 ja vuoden 1869 Valtiopäiväjärjestys sekä osittain Asevelvollisuuslaki ja Senaatin Ohjesääntö.

Lait ovat samanlaiset kaikille Suomen kansalaisille. Ne suojelevat jokaisen kansalaisen henkeä, kunniaa, vapautta ja omaisuutta. Jokaisella on oikeus hankkia itselleen maata. Jokaisella on oikeus harjoittaa mitä rehellistä clinkeinoä tahansa. Jokaisella on oikeus vapaasti lausua ajatuksensa yleisissä kokouksissa. Mutta painovapautta ja täydellistä uskonvapautta ei ole.

Kaupungeissa ratkaisee oikeusasioissa *raastuvan-oikeus*, maalla *köhlakunnanoikeus*.

Tätä tarkoitusta varten on maa jaettu *tuomiokuntiin*. Jokaisessa tuomiokunnassa on *tuomari*. Tuomiokunta on jaettu *käräjäkuntiin*. Oikeusasiat ratkaistaan *käräjissä*, joita pidetään jokaisessa käräjäkunnassa kaksi kertaa vuodessa *lautakunnan* avulla. Lautamiehet valitse

käräjäkunnan väestö. Sitäpaitsi on olemassa erityisiä *maanjako-oikeuksia*, jotka ratkaisevat maanomistajain välillä syntyneitä riitoja heidän maittensa rajoista.

Se, joka on tyytymätön raastuvanoikeuden tahi kihlakunnanoikeuden tuomioon, voipi hakea siihen muutosta *hovioikeudesta*. Suomessa on kolme hovioikeutta: *Turun hovioikeus*, *Vaasan hovioikeus* ja *Viipurin hovioikeus*. Se, joka on tyytymätön hovioikeuden tuomioon, voipi saattaa asiansa hallitsijan tuomittavaksi. Senaatin oikeus-osasto tuomitsee silloin hallitsijan nimessä.

Senaatti hoitaa maan hallintoa *ylihallitusten* ja *kuvernöörien* avulla.

Ylihallituksilla on kullakin oma hallinto-osastonsa.

Suomi on jaettu kahdeksaan *läänin*: *Uudenmaan lääni*, *Turun ja Porin lääni*, *Hämeen lääni*, *Viipurin lääni*, *Mikkelin lääni*, *Kuopion lääni*, *Vaasan lääni* ja *Oulun lääni*.

Jokaista läänää hallitsee *kuvernööri*.

Jokainen lääni on jaettu useampaan *kihlakuntaan*. Kihlakunnan virkamiehet ovat *ruunuvouti*, *henkikirjuri* ja *nimismies*. Kaupunkien hallintoa hoitaa virasto, jota sanotaan *maistraatiksi*. Sen esimies on *pormestari*.

Jokaisessa läänissä on useita *kuntia*. Kunnat ovat kahta lajia: *kaupunkikuntia* ja *maalaiskuntia*. Kunnilla on itsehallinto.

Pienemmissä kaupungeissa kokoontuvat asukkaat *raastuvankokoukseen* päättämään kaupungin asioista. Muissa kaupungeissa valitsevat ne *kaupunginvaltuusmiehiä*, jotka päättävät raastuvankokouksen sijasta. Maalaiskuntien asiat päätetään *kuntakokouksissa*, joihin kunnan asukkaat ottavat osaa. Näissä kokouksissa valitaan myöskin *kunnallislautakunta* kunnan asioita hoitamaan.

Jokaisen Suomen miehen velvollisuus on suojella maata vihollisilta. Suomen miehet tulevat asevelvollisuusikään 21 vuoden vanhana ja ovat siinä 40 vuoden vanhaksi asti. Asevelvollisuus-ijässä olevat miehet muodos-

tavat Suomen *sotajoukon*. Se jaetaan kolmeen luokkaan: vakinaiset joukot, reservi eli varaväki ja nostoväki eli maanvartijasto.

Suomen sotajoukossa on rauhanaikaan 9,200 miestä, mutta sota-aikana voidaan se suurentaa niin, että siinä on enempi kuin 100,000 miestä. Kaikkien Suomen sotajoukon upseerien tulee olla Suomen kansalaisia.

Vakinaiset joukot jaetaan yhdeksään *tarkka-ampujapataljoonaan* ja yhteen *rakuunarykmenttiin*. Tarkka-ampujapataljoonat ovat *Suomen kaarti* Helsingissä ja kahdeksan *lääninpataljoonaa*, kukin lääninsä pääkaupungissa. Rakuunarykmentti on sijoitettu Lappeenrantaan.

Venäjän valtakunnan suojelusta varten on keisari sijoittanut *venäläistä sotajoukkoa* useihin paikkoihin maahamme. Enimmän on sitä Viipurissa ja Helsingissä. Suomen *linnoituksiin* on sijoitettu venäläistä sotaväkeä. Venäläisellä *sotalaivastolla* on yksi asemapaikkansa Helsingissä.

Suomen läänit.

1. Uudenmaan lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vedet, ilmanala, kasvikunta, eläinkunta ja kansanheimot: katso kartasta ja kirjasta!

Suurin osa Uudenmaan läänii kuuluu Uudenmaan maakuntaan. Koilliskulma kuuluu Hämeeseen. Koko lääni kuuluu Porvoon hiippakuntaan. Tämä on pienin kaikista lääneistä. Mutta se on tiheämmin asuttu kuin mikään muu lääni.

Asukkaiden elinkeinot ovat maanviljelys, kalastus, teollisuus ja kauppa. Tässä läänissä on paljon herraskartanoita.

Useita rautatehtaita on varsinkin läänin läntisessä osassa. Suurimmat ovat *Fiskars*, *Korkeakoski*, *Aminnefors* Mustijoen suulla ja *Pinjaisten* tehdas. Vaikka läänissä on vähä metsiä, on siellä kuitenkin monta sahaa. Kymijoen varrella on puuhiomoja. Suurin niistä on

Kuusankoski. Teollisuudesta kaupungeissa puhutaan tuonempana.

Liike on vilkas. Mitkä rautatiet kulkevat läänin läpi? Suuri joukko höyrylaivoja kulkee kaupunkien välillä ja kiertele saariston sopeet ja nurkat. Telefoonilangat yhdistävät läänin kaikki osat toisiinsa.

Uudenmaan läänissä on viisi kaupunkia, jotka kaikki ovat merenrannalla. Kauppaloita ei ole.

Helsinki, Suomen lahden rannasta ulkonevalla niemellä, on Suomen suurin kaupunki; 70,000 asukasta. Se on maan ja läänin pääkaupunki. Täällä on senaatti ja keskusvirastot. Tänne kokoontuvat säädetyt *säätötytalo* ja *ritarihuoneeseen*. Täällä asuu kenraalikuvernööri ja täällä on keisarillinen palatsi.

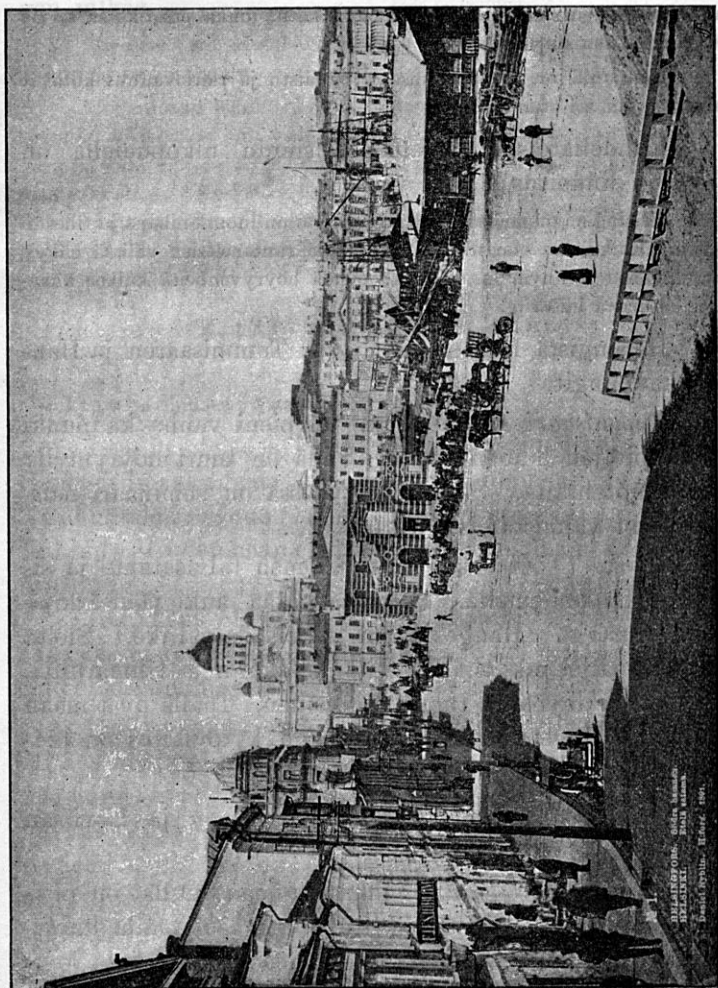
Helsingissä on yliopisto, polyteknillinen opisto ja monta koulua. Helsingissä kokoontuvat useimmat taidetta, tiedettä ja kansanvalistusta harrastavat yhdistykset. Senvuoksi on täällä myöskin kallisarvoisia taidekokoelmia, luonnontieteellisiä kokoelmia, kirjastoja y. m. *Kansallismuseo* rakennetaan suuria muinaismuistokokoelmia varten. Jokaiselle on *kansankirjasto* koko päivän avoinna. Siellä on kaikki Suomen sanomalehdet ja suuri joukko kirjoja. Helsingissä painetaan enemmän kuin puolet koko maassa ilmestyvistä sanomalehdistä ja kirjoista.

Helsinki on maan tärkein teollisuuskaupunki. Siellä on konepajoja, sokeritehdas, posliinitehtaita, oluttehtaita, tupakkitehtaita, höyrypuusepäntehtaita ja asfalttitehtaita.

Helsingillä on suurin höyrylaivasto Suomessa. Sen mahtavat alukset kulkevat aina Amerikkaan asti. Helsinki on maan tärkein kauppakaupunki, ja siihen tuodaan vieraiden maiden tavaroita enempi kuin mihinkään muuhun kaupunkiin maassamme. Tuontitavaroista ovat tärkeimmät kivihiili, jauhot, jyvät, sokeri, rauta, koneet, kahvi ja viini.

Laivaliikettä varten on kaupungissa neljä hyvää satamaa ja satamarautatie sekä kaupungin ulkopuolella *Söörnäisten* lastauspaikka.

Helsinki on Suomen kaunein kaupunki. Monet kirkot kohottavat upeita tornejansa muita rakennuksia korkeammalle. Kaksitoista



Helsinki.

toria, seitsemän avonaista, istutuksilla kaunistettua paikkaa, kuusi puistoja ja kaupungin läpi kulkevat lehtoisat Esplanaadit tekevät ilman

kaupungissa raittiiksi ja valoisaksi. Avonaisten paikkojen ympärillä ja katujen varsilla kohoaa monta palatsinkaltaista rakennusta. Komein on Senaatintori, jonka keskustaa kaunistaa Aleksanteri II:n muistopatsas. Muhkein katu on Esplanaadin katu, jonka puistikossa seisoo Runebergin muistopatsas.

Kaupunki on iltasin runsaasti valaistu ja raitiovaunut kiitävät katuja pitkin eri suuntiin.

Kahdellatoista saarella Helsingin ulkopuolella on *Viaporin* linnoitus (1,000 asuk.)

Helsingin ympäristöllä oleva saaristo on luonnonihana ja tiheään asuttu. Kaikkialla saariston kallioiden ja rantametsien välissä näkyy kaupunkilaisten huviloita. Joukko pieniä höyryvenheitä kulkee ahkerasti laiturista laituriiin.

Helsingistä länteen päin ovat Tammisaaren ja Hangon kaupungit.

Tammisaari (2,000 asuk.) on pieni vanha kaupunki Pohjanpitäjän lahden suulla. Siinä on suuri höyrymylly ja karvuutehtaita. Sen läheisyydessä on seminaari naisopettajain valmistamista varten.

Hanko (3,500 asuk.) on Suomen talvisatama ja sijaitsee Hankoniemellä. Satamaa pitää auki jäänsärkijä-laiva Murtaja. Hangossa on vilkas laivaliike. Sieltä viedään paljo ulkomaille voita, silakoita ja rihmarullia. Talvella on myöskin tuonti melkoinen. Täällä ovat maan suurimmat kivenveistämöt. Hangon kylpylaitos on hienoin ja enimmin käytetty Suomessa.

Helsingistä itään päin ovat Porvoon ja Loviisan kaupungit.

Porvoo (4,400 asuk.), Porvoon joen suulla, on piispan asunto. Johan Ludvig Runeberg asui täällä kuolemaansa asti. Hänen hautansa, hänen kotinsa, jota kaupunki hoitaa ja hänen muistopatsaansa ovat kalliina muistoina hänestä. Kansanopisto. Porvoosta viedään ulkomaille paljo kauroja.

Loviisa (2,000 asuk.) erään lahden rannalla lähellä Kymijokea. Kylpylaitos. Kaupungin laivaliike on sangen vilkas.

Espoossa on Keski-Uudenmaan kansanopisto. *Vestankvarnan* isäntä- ja emäntäkoulu on Inkoossa.

Uudenmaan lääni on rikas muinaismuistoista. Monta kunnian-arvoista *kivikirkkoa* on vielä jäljellä katoliselta ajalta, kuten *Porvoon tuomiokirkko*. *Lohjan kirkko* on tunnettu keskiaikaisista seinä- ja katto-maalauksistaan. Keskiaikaisista linnoista on *Raasepori* vielä jotenkin hyvin säilynyt. Linnoitukset *Gustafsvärn* Hangon luona ja *Svartholm* Loviisan ulkopuolella ovat Ruotsin vallan aikuisia raunioita.

2. Turun ja Porin lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vedet, ilmanala, kasvikunta, eläinkunta ja ihmiset: katso kartasta ja kirjasta!

Läänin eteläosa käsittää Ahvenanmaan ja Varsinais-Suomen maakunnat. Suurempi, pohjoinen osa kuuluu Satakuntaan. Koko lääni kuuluu Turun hiippakuntaan. Lähinnä Uudenmaan lääniiä on tämä lääni tiheimmin asuttu.

Asukkaat elättävät itseään maanviljelyksellä, kalastuksella, merenkululla, teollisuudella ja kaupalla. Varsinais-Suomessa on lukuisasti herraskartanoita.

Saaristolaiset ovat rotevia kalastajia ja metsästäjiä. Mitä saaristolaiset metsästävät? Ahvenanmaalaiset ja uusmaalaiset ovat hyviä laivanrakentajia ja rohkeita merimiehiä. Melkein jokaisella heistä on ainakin osa johonkin purjelaivaan. He omistavat kolmannen osan koko Suomen kauppalaivastosta. Heidän parkkansa ja prikinsä tekevät pitkiä matkoja kaikilla merillä. *Lemlanti* Ahvenanmaan saaristossa on se maalaiskunta, jolla on suurin kauppalaivasto.

Turun läänin asukkaat ovat käsitöissä sangen taitavia.

Turun, Uudenkaupungin ja Porin tienoilla kudotaan puuvillakankaita. Uudenkaupungin seuduilla valmistetaan puuastioita ja huonekaluja, joita lähetetään aina Kööpenhaminaan asti.

Turun saaristossa poltetaan paljo kalkkikiveä. *Orijärven* kuuluisa vaskikaivos on Uudenmaan läänin rajalla. Läänin eteläisessä ja pohjoisessa osassa on useita rauta-tehtaita. Tärkeimmät niistä ovat *Daalintehdas* Kemiössä, *Matildan tehdas*, *Teijo* ja *Kirjakkala* Salon lahden itäran-nikolla. *Loimijoen* pitäjässä on suuri naulatehdas. *Kyrös-kosken* paperitehdas on Ikaalisen reitin varrella. Turun lähellä on *Littoisten* suuri verkatehdas. Porin ympärillä harjoitetaan suurinta sahaliikettä Suomessa.

Liike on vilkas. Mitkä rautatiet kulkevat läänin lävitse? Saaristossa liikkuu lukuisasti höyryvenheitä. Telefooniverkko on lakea.

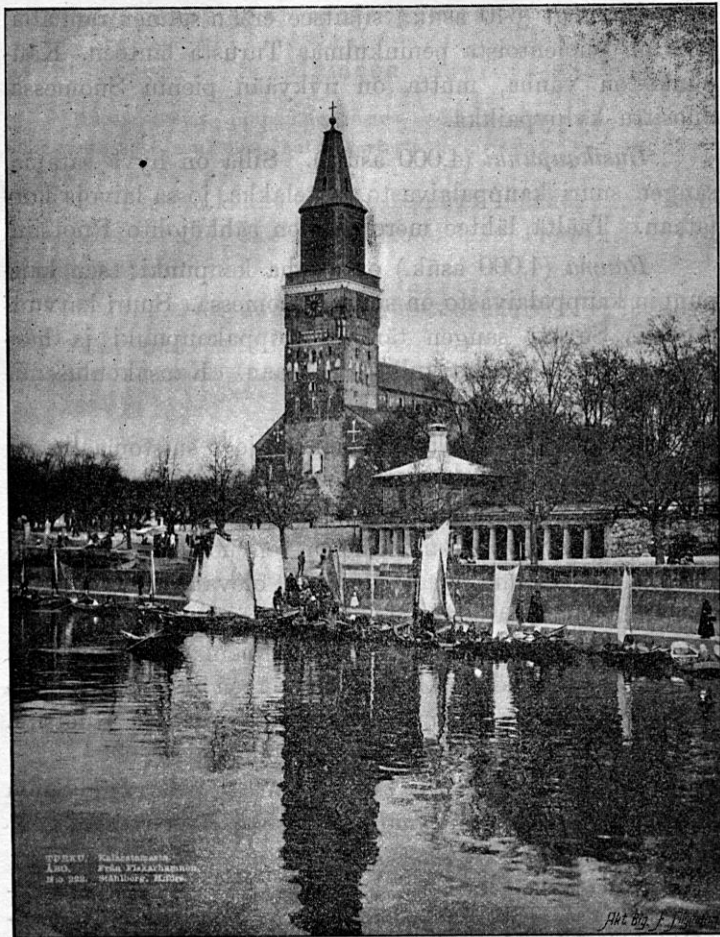
Turun ja Porin läänissä on kuusi kaupunkia, kaikki merenrannalla, ja kaksi kauppala.

Varsinais-Suomessa ovat kaupungit Turku, Naan-tali ja Uusikaupunki.

Turku, Aurajoen rannalla, maan entinen pääkau-punki, on nykyään läänin pääkaupunki ja arkkipiispan asuinpaikka. Se on lähinnä Helsinkiä Suomen suurin kau-punki. Siinä on 35,000 asukasta. Täällä on Turun hovi-oikeus, Talousseura ja monta oppilaitosta. Turku on tär-keä teollisuuskaupunki. Siellä on suuria konepajoja ja laivanveistämöitä, puuvillakehrutehdas, trikootehdas, so-keritehdas ja muita tehtaita. Lähinnä Helsinkiä on Turku maan tärkein kauppakaupunki. Sen kautta tuodaan jyviä, rautaa ja kivihiiltä ja viedään paljo puutavaroita ja kau-roja. Täällä on Turun osakepankki. Myöskin laivakul-kuun nähden on Turku maan toinen kaupunki.

Kaupunki on rakennettu kahden vuoren väliseen laaksoon. Ob-servatorivuori on muutettu ihanaksi puistoksi. Merkillisin rakennus on vanha *tuomiokirkko*. Tuomiokirkon alapuolella on istutuksilla kau-nistettu tori, jossa Pietari Brahen ja Porthanin kuvapatsaat seisovat.

Joen suulla on *Turun linna*, maan vanhin rakennus. Siellä on historiallinen museo. Linnan ulkopuolella on kaupungin ulkosatama,



Turun tuomiokirkko.

jossa on suuria puutavara-varastoja ja paljo laivoja ja lasti-aluksia. Lähellä sitä on *Ruissalon* saari tammilehtoineen ja paljoine huviloineen.

Lähellä kaupunkia on myöskin *Kupittaaan puisto*, kuuluisa terveyslähteestään. Saaristossa on *Seilin* sairashuone parantumattomia mielenvikaisia varten.

Naantali (640 asuk.) sijaitsee erään salmen rannalla, joka on puolentoista peninkulmaa Turusta länteen. Kaupunki on vanha, mutta on nykyään pienin Suomessa. Suosittu kylpypaikka.

Uusikaupunki (4,000 asuk.). Sillä on hyvä satama, sangen suuri kauppalaivasto ja telakka, jossa laivoja korjataan. Täältä lähtee merenalainen sähköjohto Ruotsiin.

Rauma (4,000 asuk.) on vanha kaupunki; sen kaupungin kauppalaivasto on suurin Suomessa. Suuri karvutehdas. Se on sangen tärkeä kauppakaupunki ja harjoittaa vilkasta merenkulkua Saksaan. Kansakouluseminaari naisopettajia varten.

Pori (11,000 asuk.), Kokemäen joen suistomaalla, on Suomen suurimpia kauppakaupunkeja. Sen kautta viedään ulos paljon puutavaroita ja kauroja ja tuodaan maahan viljaa ja kivihiiltä. Laivaliike on senvuoksi vilkas. Kaupungin ulkosatama on joen suulla olevalla *Reposaarella*.

Ahvenanmaalla on Maarianhamina.

Maarianhamina (750 asuk.) on pieni, nuori kaupunki eräällä niemikkeellä Ahvenanmantereen eteläosassa. Se harjoittaa sangen suurta laivaliikettä, varsinkin Ruotsiin. Sen kylpylaitoksessa käy paljon ulkomaalaisia.

Kauppalat Turun ja Porin läänissä ovat: *Salo* Salon lahden pohjukassa ja *Ikaalinen* Kyrösjärven rannalla.

Kansanopistoja on *Paraisissa*, *Huittisissa* ja *Ahvenanmaalla*.

Turun ja Porin läänissä on paljon historiallisia muistoja. Varsinais-Suomen kautta tuotiin kristinusko Suomeen ja kerrotaan, että ensimmäiset suomalaiset kastettiin *Kupittaaan lähteellä*. Monet katolisella ajalla rakennetut kivikirkot todistavat sivistyksen ikää maassamme. *Nousiaisten* kirkko on vanhin maassamme ja on ollut Suomen ensimmäinen tuomiokirkko. *Naantalissa* on vielä jäljellä vanha luostarikirkko. *Kuusistossa* on vielä Turun piispojen linnanraunioita. Varsinais-

Suomen kautta tuotiin myös maahan Ruotsin laki ja oikeus. Siitä ovat todisteena *Turun linna* ja *Kastelholman* rauniot Ahvenanmaalla. Lähellä Kastelholmaa on venäläisen linnoituksen *Bomarsundin* rauniot.

3. Hämeen lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vesistöt, ilmanala, kasvi- ja eläinkunta sekä asukkaat: katso kartasta ja kirjasta!

Suurin osa lääniä kuuluu Hämeen maakuntaan. Luoteisosa kuuluu Satakuntaan. Koko lääni luetaan Porvoon hiippakuntaan.

Väestö asuu mielellään yhdessä suurissa kylissä.

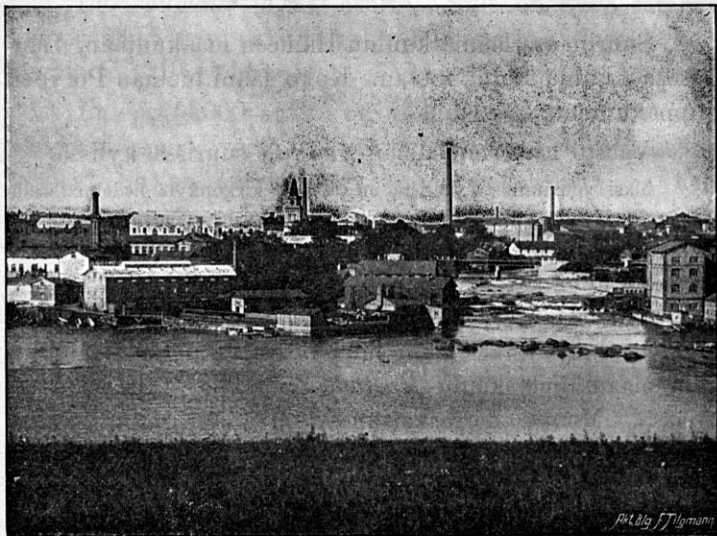
Yksi suurimmista kylistä on *Jämsän* kirkonkylä hedelmällisellä tasangolla lähellä Päijänttä. Siellä on vilkas höyrylaivaliike ja paljo voita viedään ulos.

Tärkeimmät elinkeinot ovat maanviljelys, karjanhoito, metsänpity ja teollisuus. Maanviljelystä ei kuitenkaan harjoiteta oikein huolellisesti, vaikka maan tärkein maanviljelyskoulu *Mustiala* on täällä, Tammelan pitäjässä. Monta herraskartanoa on täällä ollut, mutta useimmat ovat nykyään talonpoikien hallussa.

Pellavaa viljellään paljo alangolla ja myydään Tampereelle. Kaskenviljelystä harjoitetaan vielä ylängöllä vahingoksi metsälle. Suuremmalla huolella harjoitetaan karjanhoitoa ja voinvalmistusta.

Tehdasteollisuus on melkoinen. Tampere on lähinnä Helsinkiä Suomen suurin tehdaskaupunki. Maaseudullakin on suuria tehtaita. Sellaisia ovat Nokian virran varrella oleva *Nokian* paperitehdas, puunhiomo, sellulosatehdas, pahvitehdas ja kattohuopatehdas, Valkiakosken varrella oleva *Valkiakosken* paperitehdas, puunhiomo ja sellulosatehdas, *Tervakosken* paperitehdas Janakkalassa, *Forssan* puuvillakehruutehdas ja *Kikkerän* puuvillatehdas Loimiojen varrella Tammelan pitäjässä, *Nuutajärven* lasitehdas Urjalassa ja *Tornaattorin* rihmarulatehdas Hollolassa.

Maantiet ovat hyvin mäkiiset. Mutta järvet helpoittavat liikettä. Laivoja kulkee Vesijärvellä ja Päijänteellä, niillä järvillä, jotka ovat Hämeenlinnan, Tampereen ja Längelmäveden (Länkipohjan) välillä sekä Tampereelta Ruovedelle. *Vesijärven* ja *Kalkkisten* kanavat avaavat tien Päijänteeseen. *Valkeakosken* kanava johtaa Längelmäveden reittiin. *Lempoisten* kanava tekee laivakulun Hämeenlinnan ja Tampereen välillä mahdolliseksi. *Muroleen* kanava yhdistää Näsijärven ja Ruoveden toisiinsa. Mitkä rautatiet kulkevat läänissä?



Tampere.

Läänissä on kaksi kaupunkia ja yksi kauppala.

Hämeenlinna (5,300 asuk.), Hattelmalan harjun juurella Vanajan reitin rannalla, on läänin pääkaupunki.

Suomen ensimmäinen rautatie rakennettiin Hämeenlinnan ja Helsingin välille. Hämeenlinnan läheisyydessä on *Parolan leirikenttä* sekä luonnonihana *Karlbergin* kartano, suurenmoisine puistoineen jyrkän *Aulangon vuoren* vierellä.

Tampere (25,000 asuk.), Näsijärven ja Pyhäjärven välisellä harjulla, on suuruuteen nähden kolmas kaupunki

Suomessa. Täällä ovat maan suurimmat tehtaat. Osa niistä pannaan käyntiin vesirikkaan kosken voimalla. Tärkeimmät niistä ovat puuvillakehruutehdas ja -kutimo, pellavakehruutehdas ja -kutimo, kolme villakehruutehdasta ja yksi verkatehdas, konepaja ja paperitehdas.

Tampere on kosken länsirannalla, esikaupunki *Kyttälä* sen itärannalla. Kaupungin ympäristöt ovat kauniit. Kaupungin länsipuolella kohoaa *Pyynikin* harju, joka on osa Kangasalan harjua.

Lahden kauppala on Kymijoen vesistöön kuuluvan Vesijärven etelärannalla eräässä Salpausselän laaksossa. Se on rautatien yhteydessä, sillä sivurata käypi sen satamaan *Vesijärven asemalle*. Lahden kauppala on höyrylaivayhteydessä Jyväskylän ja Heinolan kanssa.

Lähellä Hauhon reitin lähteitä on *Evon* metsäopisto.

Kansanopistoja on *Sääksmäellä* ja *Lahdessa*.

Läänin kuuluisimmat historialliset muistomerkit ovat vanha *Hämeenlinna* ja *Hattulan kirkko* seinä- ja kattomaalauksineen. Molemmat ovat jätteitä katoliselta ajalta.

4. Viipurin lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vedet, ilmasto, kasvi- ja eläinkunta sekä asukkaat: katso kartasta ja kirjasta!

Suurin osa lääniä kuuluu Karjalan maakuntaan. Lounaisin kulma kuuluu Uuteenmaahan, luoteisin Hämeeseen ja Saimaan ympärillä olevat seudut Savoon. Koko lääni luetaan Savonlinnan hiippakuntaan. Lääni on suuruudeltaan keskinkertainen. Asukkaat rakentavat asuntonsa mieluummin yhteen suuriksi kyliksi.

Muutammat niistä ovat suuremmat kuin meidän pikku kaupunkimme. Kymmenes-osa väestöstä kuuluu kreikkalaiseen kirkkoon.

Asukkaiden tärkeimpinä elinkeinoina ovat maanviljelys, kauppa ja teollisuus. Maanviljelys on kuitenkin alhaisella kannalla, vaikka läänissä onkin *Kurkijoen maanviljelysopisto*. Viljaa ei saada riittävästi.

Tattaria ja hamppua viljellään sangen paljo. Kaskenviljelys on vielä yleistä. Karjanhoito on huonolla kannalla. Karjalaiset hevoset ovat kuitenkin kuuluisat. Nelipyöräisiä ajopelejä käytetään yleisesti.

Viipurin lääni on kauan aikaa ollut ruotsalaisten ja venäläisten taistelutantereena. Senvuoksi ovat asukkaat jo muinaisina aikoina tottuneet siihen, että heiltä ryöstetään kaikki, eivätkä ole huomista edemmäksi huolehtineet. Sittenmin yhdistettiin lääni Venäjään. Venäläiset herrat saivat silloin sieltä suuria maatiloja, *lahjoitusmaita*. Talonpojat, jotka maatiloilla asuivat, eivät saaneet muuttaa pois; heidän täytyi tehdä työtä vieraille herroillensa, eivätkä saaneet pitää paljoakaan palkastansa. Siten muuttuivat he välinpitämättömiksi ja laiskoiksi, eivätkä huolineet maata kunnolla viljellä. Senvuoksi on maanviljelys siellä vielä nytkin huonolla kannalla. Mutta Suomen valtio on lunastanut lahjoitusmaat ja talonpojat voivat siltä helpolla hinnalla saada maatilansa takaisin.

Laatokan ympärillä olevalla väestöllä on taipumusta kaupantekoon. Syksyin ja talvin tekevät karjalaiset pitkiä matkoja sisämaahan ja ostelevat sieltä maalaistavaroita, joita he sitte myyvät Pietariin. Köyhemmät matkustelevat ympäri myyskennellen rautapatoja ja posliinitavaroita sekä ostellen lumppuja, jotka he sitte myyvät paperitehtaisiin Suomessa ja Venäjällä. Rannikkolaiset, varsinkin Koivusaarelaiset, tekevät kauppamatkansa meritse ja kulkevat niin ahkerasti Pietarissa, että liike *Koiviston salmen* satamassa on vilkkaimpia koko Suomessa.

Vaikka läänissä on paljo hyödyllisiä kivilajeja, kuten marmoria, kalkkikiveä, graniittia, maasälpää ja ukonkiveä, harjoitetaan siellä ainoastaan hiukan kivenlouhintaa.

Pitkärannan vaski- ja tinalouhos suurine tehtaineen sijaitsee Laatokan länsirannalla. Muutamia pieniä rauta-tehtaita on olemassa, mutta läänin tärkeimmät teollisuuslajit ovat sahaliike ja paperinvalmistus. Kymijoen suulla on tämän läänin alueella 16 höyrysahaa ja muutamia on vielä Viipurin lahden rannalla. Suuria puuhiomoja, sellulosatehtaita ja paperitehtaita ovat *Kymin tehdas* Kuusankosken rannalla, jonne johtaa erityinen rautatie *Kouvo-*

lasta, *Inkerin tehdas* Kymijoen rannalla ja *Enson* puuhiomo Vuoksen varrella.

Tärkeitä tehtaita ovat vielä *Karhulan* konepaja lähellä Kotkaa ja *Peron* naulatehdas lähellä Viipuria.

Liikettä helpoittavat *Saimaan kanava* ja rautatiet. Mitkä rautatiet kulkevat läänissä?

Viipurin läänissä on kuusi kaupunkia, nimittäin kolme meren rannalla, yksi Saimaan rannalla ja kaksi Laatokan rannalla, sekä lisäksi kaksi kauppala Laatokan rannalla.

Karjalassa ovat kaupungit Viipuri, Käkisalmi ja Sortavala.

Viipuri (23,000 asuk.), Suomenveden pohjan ja Viipurin lahden välillä olevilla niemillä, on läänin pääkaupunki ja Viipurin hovioikeuden sijapaikka. Asukaslukuun nähden on se neljäs Suomen kaupungeista. Se on hyvin tärkeä kauppakaupunki. Tavarojen vienti ulkomaille on täältä suurempi kuin mistään muusta Suomen kaupungista, sillä Viipuri on Saimaan kanavan kautta koko Vuoksen vesistön satama. Puutavarat, halot, pajunkuoret ja kalat ovat tärkeimmät vientitavarat. Kaupungissa on lähinnä Helsinkiä ja Turkuu suurin laivaliike koko maassa. Lujasti linnoitetussa ulkosatamassa *Uraassa*, näkee koko kesän lukuisasti suuria laivoja eri maista. Teollisuus on vähäpätöinen.

Viipuri on vanhimpia kaupunkia Suomessa. Katolisen ajan kirkot ja vanhojen linnojen jäännökset todistavat sen ikää. Keskellä kaupunkia on *Viipurin linna* eräällä saarella. Kaupungin itäpuolella on *uusi linna*. Se on yksi Venäjän valtakunnan lujimpia linnoituksia. Viipurin ympäristöt ovat kauniit ja siellä on paljon somia huviloita. Kaupungin luoteispuolella on herraskartano *Monrepos*, jonka puisto on kuuluisa kauneudestaan.

Käkisalmi (1,200 asuk.), eräällä saarella Vuoksen pohjoisen suuhaaran rannalla, on pieni, vanha kaupunki,

joka käy kauppaa Pietarin kanssa. Sen ikivanhaa linnoitusta ei enää käytetä.

Sortavala (1,400 asuk.), erään Laatokan pohjoisen lahden rannalla, on vilkas kauppakaupunki. Siellä pidetään suuret hevosmarkkinat. Kaupungista käy sangen vilkas laivaliike Pietariin. Kaupungin itäpuolella on *Kymölän* kansakouluseminaari mies- ja naisopettajia varten. Ympäristöt ovat erinomaisen ihanat.

Savossa on Lappeenrannan kaupunki.

Lappeenranta (1,200 asuk.) on pieni kaupunki kau-
niilla paikalla Saimaan rannalla, puoli peninkulmaa Lauritsalasta länteen. Sillä on vilkas laivaliike, koska se on rautatien loppukohta.

Kylpylaitoksessa käy paljon pietarilaisia. Keisarilla on täällä asunto, koska kaupungin lähellä Salpausselällä on eräs kenttä, jossa joka kesä pidetään sotaharjoituksia. Lappeenranta oli muinoin linnoitettu. Vallit ovat vielä nytkin järeillä.

Uudellamaalla ovat kaupungit Hamina ja Kotka.

Hamina (3,000 asuk.), Vehkalahden rannalla, käy vähäistä kauppaa. Kaupungissa on *kadettikoulu*, jossa suomalaisia upseereja valmistetaan.

Kotka (5,000 asuk.) on saarella Kymijoen itäisen suuhaaran edustalla. Kotka on nuori kaupunki, joka kasvaa nopeasti. Siellä harjoitetaan suurta sahaliikettä ja siellä on lasitehdas. Lautoja ja puusepänteoksia viedään täältä ulos enemmän kuin mistään muualta Suomesta. Sen satamassa käypi melkein yhtä monta ulkomaalaista laivaa kuin Viipurinkin satamassa.

Kaupungin edustalla on historiallisesti kuuluisa *Ruotsinsalmi*. Lähellä Kotkaa, erään Kymijoen suuhaaran rannalla on keisarillinen huvilinna *Langinkoski*.

Kauppaloita Viipurin läänissä kutsutaan kauppayliksi. Rahvas kutsuu niitä myöskin venäläisellä nimellä pogosti. *Kurkijoki* ja *Lahdenpohja* ovat kauppayliä.

Virolahdessa ja Uudellakirkolla on kansanopisto.

Koska Viipurin lääni aina on ollut rajaseutu, on sen historia hyvin rauhatoin. Siitä ovat todistuksena myöskin lukuisat linnoitusten rauniot. Paitsi ennen mainituista on täällä *Kymin linna* Kotkan pohjoispuolella. *Valamon* ja *Konevitsan* luostarit muutamilla Laatokan saarilla muistuttavat Venäjän läheisyydestä.

5. Mikkelin lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vedet, ilmasto, kasvi- ja eläinkunta sekä asukkaat: katso kartasta ja kirjasta!

Suurin osa lääniiä kuuluu Savon maakuntaan. Ainoastaan Puulaveden ja Mäntyharjun reitin länsipuolella olevat maat kuuluvat Hämeeseen. Lääni luetaan Savonlinnan hiippakuntaan. Väestö rakentaa asuntonsa ylängöille ja järvien rannoille. Sinne mäkimaille he myöskin perkaavat peltonsa ja polttavat kaskensa välttääkseen laaksojen halloja. Maanviljelys on huonolla kannalla. Mäkimaiden karua, kivistä maata on vaikea vainioiksi muuttaa, ja se tuottaa huonon sadon. Kaskenviljelys on yleistä.

Tässäkin läänissä kasvatetaan mainioita hevosia. Lehmiiä ja lampaista pidetään paljon. Hamppua viljellään yleisesti Mikkelin läänissä.

Lukuisista järvistä saadaan hyvästi kaloja. Varsinkin saadaan paljon muikkuja ja kuhia. Kansa kuluttaa suuren osan kesästä vesillä. He ovat taitavia venheenrakentajia.

Myöskin muissa kotiteollisuudenlajeissa ja käsityöissä ovat läänin asukkaat taitavia. Naiset kehräävät ja kutovat sekä pellavaa että villaa ja valmistavat sekä omansa että miesten työvaatteet. Miehet tekevät melkein kaikki talouskapineet, huonekalut ja tarvittavat työascet sekä valmistavat vielä kaupaksi voiaistioita, keinutuoleja ja

pinnatuoleja. *Kerimäki* on kuuluisa koriteoksistaan, *Rantasalmi* rukkasistaan ja kukkaroistaan.

Arvokkaita kiviä ja malmeja on läänissä hyvin vähä. *Järvimalmia* on kuitenkin useissa järvissä ja sitä nostetaan rautatehtaita varten. Läänissä on kaksi rautatehdasta: *Oravi* Haukiveden rannalla ja *Huapakoski* Pieksämäen pitäjässä. Muutamia sahoja on käynnissä. Muutoin on teollisuus läänissä vähäpätöinen.

Päijänteellä ja Saimaan vesillä on liike vilkas.

Täällä näkee paljon höyrylaivoja, jotka kiertelevät monihaaraisilla vesillä kuljettaen usein suuria tukkilauttoja tahi vetäen perässään pitkiä rivejä lastattuja lotjia. Mikä rautatie käy läänin lävitse?

Mikkelin läänissä on kolme kaupunkia. Ne ovat kaikki pieniä ja sijaitsevat järvien rannoilla.

Savossa on Mikkelin ja Savonlinna.

Mikkeli (2,800 asuk.), Saimaan luoteisimmassa päässä, on läänin pääkaupunki. Lähellä kaupunkia on sangen suuri karvuutehdas.

Savonlinna (1,700 asuk.) saarella virtaisessa *Kyrösalmessa*. Tämän salmen kautta täytyy kaikkien niiden laivojen kulkea, jotka välittävät liikettä Saimaan ja sen pohjoispuolella olevien seutujen välillä. Liike on tässä senvuoksi vilkas. Kaupunki on harvinaisen ihanalla paikalla. Eräällä kalliolla keskellä salmea on vanha, vielä sangen hyvin säilynyt *Olavinlinna*.

Hämeessä on Heinolan kaupunki.

Heinola (1,400 asuk.) on läänin lounaiskulmassa *Jyväskylän* virran varrella. Täällä on kylpylaitos.

Joroinen on kansanopisto.

Mikkelin läänikin on kerran ollut Ruotsin ja Venäjän välisenä rajamaana. *Olavinlinna* rakennettiin rajan suojaksi. Menneiltä ajoilta ei ole monta muuta muistomerkkiä.

6. Kuopion lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vedet, ilmasto, kasvi- ja eläinkunta sekä asukkaat: katso kartasta ja kirjasta!

Kuopion lääni ulottuu kolmeen maakuntaan. Itäinen puolisko on osa Karjalaa. Rautalammen reitti on Hämeen rajana. Muu osa lääniä kuuluu Savoon. Läänin länsiosa luetaan Kuopion hiippakuntaan. Karjalainen osa luetaan Savonlinnan hiippakuntaan.

Väestö asuu parhaastaan yksinäisissä taloissa, jotka ovat kaukana toisistaan. Heidän tärkein elinkeinonsa on maanviljelys.

Läänin läntisessä puoliskossa hoidetaan peltuja sangen huolellisesti. Kaskenpolttoa ja suonviljelystä harjoitetaan yleisesti ja niistä saadaan läänin pohjoisissa ja itäisissä osissa enempi tuloja kuin pelloista. Tavallisina vuosina tuskin vilja riittää läänin tarpeisiin. Usein pakottaa halla suuren osan väestöä syömään hätäleipää. Tattaria viljellään sangen yleisesti.

Karjanhoito on tässä läänissä soveliaampi elinkeino. Kaskimaat ovat mainioita syöttöhakoja ja runsas heinäsaato saadaan jokirannoilta ja suoniityiltä. Paljo voita valmistetaan täällä ulkomaille vietäväksi, ja teuraskarjaa ja hevosia viedään Pietariin.

Läänin pohjois- ja itäosissa on vielä laajoja tukkimetsiä. Nämä ovat asukasten parhaimpina tulolähteinä. Karjalassa ja Hämeessä on suuria sahoja, joissa tukkia sahataan lankuiksi ja laudoiksi. Metsänriistaa on runsaasti. Talvisaikaan ansaitsee väestö sangen paljon oravien ja metsälintujen pyynnillä. Karhuja kaadetaan joka vuosi läänin itäosassa.

Kuopion läänissä on suurempi luku itsellisiä kuin missään muussa läänissä. Ne asuvat talollisten luona, eikä niillä ole mitään omaisuutta. Ruo'astaan tekevät ne vähä työtä talon maalla. Mutta niiden tuotama hyöty on aivan vähäpätöinen. Talollisen tuloja ne sen sijaan kuluttavat; nälkävuosina kuljeskelevat ne ympäri tahi kuolevat tauteihin ja nälkään.

Hyödyllisiä kivilajeja on sangen runsaasti, mutta niitä käytetään vähä. Sitävastoin nostetaan sangen suuressa määrässä järvimalmia. Kuopion läänin järvet ovat malmirikkaimpia koko Suomessa. Senvuoksi ovat rautateollisuus ja sahaliike läänin tärkeimmät teollisuushaarat. Rautatehtaista ovat tärkeimmät *Värtsilä* lähellä Jänisjokea, *Möhkö* Ilomantsin pitäjässä Koitajoen varrella, *Varkaus* Kallaveden reitin läntisen suuhaaran rannalla, *Strömsdal* Nilsin reitin varrella sekä *Karttula* Rautalammen reitin varrella. Suurimmat sahat ovat Joensuun läheisyydessä.

Kuopion läänin kauppatie käy Viipurin lääniin ja Pietariin päin. Sinne johtavat kaikki laivareitit ja rautatiet. Mitä rautateitä on läänissä? Kanavien ja sulkujen avulla voidaan *Pielisjokea* kulkea, ja siten pääsevät höyrylaivat merestä aina Nurmeksen kauppalaan asti, joka on Pielisjärven pohjoispäässä.

Kallaveden reittiin on täytynyt myöskin tehdä seuraavat kanavat: *Taipaleen* kanava Haukiveden ja Unnukkaveden välillä, *Konnuksen* kanava Unnukkaveden ja Kallaveden välillä, *Ahkiolahden* kanava Kallaveden ja Onkiveden välillä sekä *Nerkoon* kanava Onkiveden ja Poroveden välillä.

Kuopion läänissä on kolme kaupunkia ja yksi kaupala, kaikki järvien rannoilla.

Savossa on Kuopio ja Iisalmi.

Kuopio (10,000 asuk.), Puijon juurella Kallaveden rannalla, on läänin pääkaupunki ja Kuopion hiippakunnan piispan asunto. Kaupunkiin tuodaan paljon tavaraa. Laivaliike on vilkas, joka päivä kulkee höyryvenheitä kaikille haaroille minne Kallavedestä pääsee.

Kaupungin luoteispuolella on *Niuvanniemen* suuri parantola mielenvikaisia varten.

Iisalmi (1,200 asuk.) on nuorin maamme kaupungeista. Se on Poroveden rannalla.

Karjalassa on Joensuun kaupunki ja *Nurmeksen* kauppala.

Joensuu (3,200 asuk.), Pielisjoen suulla, on sangen vilkas kauppakaupunki. Kaikista Vuoksen vesistön rannalla olevista kaupungeista on Joensuulla suurin kauppalaivasto.

Kansanopistoja on *Maaningalla* ja *Kontiolahdella*.

7. Vaasan lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vedet, ilmasto, kasvi- ja eläinkunta sekä asukkaat: katso kartasta ja kirjasta!

Jokialue kuuluu Pohjanmaan maakuntaan. Vaasan läänin rajojen sisäpuolella oleva osa Kokemäen joen vesistöä kuuluu Satakuntaan, ja läänin rajojen sisäpuolella oleva osa Kymijoen vesistöä kuuluu Hämeeseen. Jokialue luetaan Turun hiippakuntaan, Järvialue Porvoon hiippakuntaan.

Asukkaat ovat hämäläisiä ja rannikolla pohjalaisia. Järvialueella harjoittavat ne kaskenviljelystä ja karjanhoitoa sekä metsänhakkuuta ja metsästystä samoin kuin Kuopion lääninkin asukkaat. Vieläkin on siellä laajoja tukkimetsiä. Rannikkoalueella on maanviljelys parhain elinkeino. Sitä harjoitetaan suurella huolella.

Pitkin jokivarsia on laveita peltuja, varsinkin läänin eteläosassa. Kiitettyä Vaasan ruista myydään siemeneksi muualle Suomeen ja ulkomaille. Asukkaat ovat myöskin taitavia suonviljelijöitä.

Jokialueen sisäosissa ovat turvesuot kuivataan ja muutetaan hyviksi peltomaiksi, joista monet tuhannet ihmiset saavat työtä ja elatusta. Senvuoksi kasvaa väestö näissä seuduissa nopeammin kuin missään muussa maamme seudussa. Saaristossa harjoitetaan tuottavaa silakan- ja hylkeenpyyntiä.

Suurempia herraskartanoita ei Vaasan läänissä ole. Mutta varakkaat talonpojat, jotka Jokialueella ovat taitavia rakentajia, tekevät itselleen upeita rakennuksia. Järvialueella ovat talot parhaastaan rakennetut mäkimaille ja järvien rannoille, joskus yksin, joskus pieniksi kyliksi. Jokialueella ovat ne rakennetut jokirantoja pitkin, ja monessa paikassa on äärettömän pitkiä kyliä maantien varrella, niin että voipi kulkea kymmeniä kilometriä saman kylän läpi ja laskea siinä aina 200 taloa.

Vaasan läänin Jokialueen asukkaat ovat taitavampia kaikenlaisissa käsitöissä kuin Suomen muu väestö.

Rannikkolaiset ovat hyviä laivanrakentajia ja ovat ennen muinoin rakentaneet meidän suurimmat ja parhaimmat laivamme. Nykyään ei laivanrakennusta juuri enää harjoiteta. Mutta kansa on kuitenkin vielä säilyttänyt taitonsa kirvesmiehen ammatissa. Paitsi sitä ovat Jokialueen asukkaat taitavia rautaseppiä, puuseppiä ja sorvareja. Lapualla, Isossa Kyrössä ja Vähässä Kyrössä valmistetaan valintoeksia ja läkkiastioita, Vetelin tienoilla myllynkiviä. Karvuutehtaita on monissa seuduin.

Jokialueen metsät ovat huonot, sillä hirret ovat jo kauvan sitte käytetyt rakennuksiin ja myytäväksi. Kuitenkin poltetaan vielä paljon tervaa Pohjanmaan sisäosissa.

Sitävastoin on tehdasteollisuus Vaasan läänissä vähäpätöinen. Muutamia pieniä rautatehtaita on läänin eteläosissa.

Lähellä Jyväskylää on *Koskensaaren* tehdas ja lähellä Kyröjoen mutkaa *Seinäjoen* tehdas ja *Orismala*.

Tärkeämpiä ovat *Mäntän* paperitehdas Keurun selän eteläpäässä ja *Grönvikin* lasitehdas Vaasan pohjoispuolella. Läänin kaakkoiskulmassa on muutamia isohkoja sahoja. Ainoastaan Vaasan kaupungissa on useampia suuria tehtaita.

Rannikkoalueella on vilkas liike.

Rannikkolaiset ovat vanhastaan tottuneet tekemään pitkiä merimatkoja ja kulkemaan vieraissa maissa. Nykyään kun Vaasan läänin purjelaivasto on vähentynyt, menevät pohjalaiset muihin seutuihin työnansiolle. Monet tuhannet matkustavat aina Amerikkaan, Afrikkaan ja Austraaliaan asti. Tällaiset siirtolaiset saavat usein hyvästi työransiota ja lähettävät rahoja kotia omaisilleen. Tavallisesti palaja-

vat he itsekin vihdoin kotia, kun ovat saaneet kootuksi jommoisenkin pääoman tahi tulleet vanhoiksi.

Vaasan läänin sisäosissa kulkevat maantiet parhaastaan vesistöjen rantoja pitkin ja johtavat johonkin satamakaupunkiin. Mitä rautateitä on läänissä?

Vaasan läänissä on seitsemän kaupunkia. Kaikki ovat rannikolla, paitsi yksi. Kaikki ovat Pohjanmaalla, paitsi yksi. Ja tämä yksi on Jyväskylä.

Vaasa (12,000 asuk.), erään matalan lahden rannalla lähellä Merenkurkkua, on läänin pääkaupunki ja Vaasan hovioikeuden sijapaikka. Useita kouluja. Suuri puuvillatehdas, jossa on sekä kehrulaitos että kutimo ja värjäystehdas, on tärkein teollisuuslaitos. Sitäpaitsi on täällä höyrymölly, saippuatehdas ja muutamia pienempiä tehtaita. Suuremmasta arvosta on kauppa. Vaasaan tuodaan ulkomaalta paljo viljaa ja sieltä viedään Vaasan ruista, tervaa, karjantuotteita ja suurissa määrin kauroja. Kaupungilla on melkoinen kauppalaivasto. Laivaliike on vilkas. Suuremmat alukset pysähtyvät *Vaskiluodon* ja *Brändön* ulkosatamissa.

Vaasa on kaunis kaupunki. Siellä on leveitä, istutettuja puistikoita ja jokaisella talolla on puutarhansa. Puolen peninkulman päässä kaupungista kaakkoon on *Vanha Vaasa*. Siellä sijaitsi kaupunki aina vuoteen 1852, jolloin tulipalo sen hävitti. Silloin muutettiin se nykyiselle paikalleen ja sai nimen *Nikolainkaupunki*. Uutta nimeä käytetään kuitenkin ainoastaan hallitukselle lähetettävissä tahi sieltä saaduissa kirjoituksissa.

Vaasan eteläpuolella on kaksi kaupunkia.

Kaskinen (830 asuk.) on pieni kalastajakaupunki eräällä saarella Närpiön joen suulla. Kaupungin satama on Pohjanmaan satamista paras.

Kristiina (2,700 asuk.), mannermaalla Kaskisen eteläpuolella, on kauppakaupunki, josta viedään ulkomaalle kauroja ja muita maalaistuotteita.

Vaasan pohjoispuolella on kolme kaupunkia.

Uusikaarlepyy (1,100 asuk.) on pieni kauppakaupunki Lapuan joen varrella lähellä sen suuta. Täällä on seminaari kansakoulun mies opettajia varten.

Pietarsaari (2,300 asuk.), erään hyvän sataman rannalla Uudenkaarlepyyn pohjoispuolella, on kauppakaupunki. Siellä on suuri tupakkatehdas ja sikuritehdas.

Kokkola (2,400 asuk.), erään matalan lahden rannalla Pietarsaaren koillispuolella, on kauppakaupunki. Sen ulkosatama *Ykspihlaja* on kaupungin länsipuolella.

Vaasan lääniin kuuluvassa Satakunnan osassa ei ole yhtään kaupunkia.

Jyväskylä (2,600 asuk.) sijaitsee Jyväsjärven rannalla, joka on erään salmen kautta Päijänteen yhteydessä. Täällä on suuri seminaari kansakoulujen mies- ja naisopettajia varten sekä muutamia muita oppilaitoksia. Kaupungin läheisyydessä on useita tehtaita. Höyrylaivaliike Lahteen on vilkas.

Kansanopistoja on *Kruunukylässä* ja *Laukaassa*.

Vaasan läänissä on ollut monta taistelua vuoden 1808 sodassa. Taistelutantereet ovat läänin merkellisimpiä historiallisia muistoja: *Juutas*, *Oravainen*, *Lapua*, *Ruonan silta*, *Salmi*, *Alavuus*. Vanhan Vaasan lähellä oleva *Korsholman* linna on melkein tykkänään hävitetty.

8. Oulun lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, ilmanala, kasvi- ja eläinkunta sekä asukkaat: katso kartasta ja kirjasta!

Oulun lääni käsittää kolme maakuntaa. Pohjoisosa lääninä on Lapinmaata. Tornion ja Muonion jokien varilla on se osa ruotsalaista Länsipohjan maakuntaa, joka on joutunut Suomen omaksi. Jäljelle jäänyt osa lääninä kuuluu Pohjanmaahan. Koko lääni luetaan Kuopion hiippakuntaan. Lääni käsittää melkein puolet koko Suomea, mutta siinä asuu ainoastaan kymmenes-osa maamme väestöstä. Se on niin harvaan asuttua, että kahta neliö-

kilometriä kohti tulee ainoastaan kolme henkeä. Asukkaat ovat kainulaisia ja lappalaisia. Niiden tärkeimmät elinkeinot ovat karjanhoito, metsänpity, metsästys ja kalastus. Maanviljelystä harjoitetaan aina Inarin Lappiin asti, mutta hallojen tähden ei siitä saada hyvää satoa. Ohra on tärkein viljalaji.

Leipään sekoitetaan usein hyvinäkin vuosina akanoita ja petäjänkuorta. Ainoastaan meren rannalla ja jokien suupuolilla on viljelys yleisempää ja maa jotakuinkin tiheään asuttua. Kainulaiset asuvat mielellään yhdessä jokien ja järvien rannoille rakennetuissa kylissä.

Karjanhoidolle ovat eduksi laajat luonnolliset niityt. Mikä niitty on kuuluisin suuruudestaan? Enemmän pidetään täällä raavaskarjaa, ja voi on viime aikoina tässäkin pohjoisessa läänissä tullut tärkeäksi vientitavaraksi. Lappissa käytetään tuskin ollenkaan hevosiä, mutta sekä kainulaisilla että lappalaisilla on poroja.

Oulun läänissä ovat Suomen laajimmat metsät. Paljo tukkipuita hakataan täältä ja uitetaan jokia pitkin mereen. Sitäpaitsi polttavat asukkaat paljon tervaa. Metsästys on myöskin sangen tuottavaa, sillä täällä on runsaammin lintuja sekä oravia ja muita turkkieläimiä kuin maan eteläisemmissä osissa. Karhuja on sangen yleisesti ja ahma on peuran vaarallinen vihollinen. Talvella tekevät myöskin sudet suurta vahinkoa porolaumoille.

Meri, joet ja järvet ovat hyvin kalarikkaat. Mitä kaloja pyydetään koskiin rakennetuista padoista?

Teollisuuskin on tässä läänissä vähäpätöinen, paitsi sahaliike. Jokien suilla on monta suurta höyrysahaa, joissa valmistetaan tavaroita useiden miljoonain markkojen arvosta vuodessa. *Kalajoella* on konepaja. Muutoin on suurempia tehtaita ainoastaan parissa kaupungissa.

Läänissä on vähä maanteitä. Kesän aikaan kuljetaan jokia ja järviä pitkin. Väestö on hyvin tottunut ohjaamaan venheitä koskia alas ja sauvomaan niitä ylös pitkin virtaisia vesistöjä. Kajaanin luona on tehty sulkuja *Koivukosken* ja *Ämmänkosken* kohdalle. Talvi rakentaa jäiset sillat rämeiden ylitse, ja silloin matkustavat asukkaat kuormia

vetävine poroineen suurille markkinoille lappalaisiin kirkonkyliin ja pohjoisimpiin kaupunkeihin. Mikä rautatie on läänissä?

Oulun läänissä on viisi kaupunkia. Kaikki ovat merenrannalla, paitsi yksi. Kaikki ovat Pohjanmaalla, paitsi yksi.

Oulu (14,000 asuk.), Oulun joen suulla, on läänin pääkaupunki. Kaupungissa on useita oppilaitoksia. Se on pohjois-Suomen tärkein teollisuus- ja kauppakaupunki. Siellä on maan suurin nahkatehdas, konepaja, useita myllyjä ja sahoja, joissa lukuisa työväestö saapi toimeentulonsa. Laivaliike on sangen vilkas. Laivojen lastauspaikka on *Toppilan salmen* ulkosatamassa kaupungin luoteispuolella. Kaupunkiin tuodaan sangen suuressa määrässä jyviä ja vuotia. Sieltä viedään tervaa ja nahkaa enempi kuin mistään muusta kaupungista maassamme.

Kaupunki on kohisevan Merikosken rannalla, jonka ylitse johdtaa pohjoiseen päin ajosilta ja rautatiensilta. Jäänlähdön aikaan on kaupunki usein suuressa vaarassa. Muinaisesta *Oulun linnasta* on ainoastaan mitättömiä raunioita jäljellä.

Raahe (3,300 asuk.) on erään hyvän sataman rannalla Siikajoen ja Pyhäjoen välillä. Sillä on ollut ennen sangen suuri kauppalaivasto ja hyvä kauppa, mutta nykyään on liike vähäinen. Täällä on kauppakoulu ja seminaari kansakoulujen nais-opettajia varten. Kaupungissa on melkoinen höyrymylly.

Kemi (800 asuk.) on pieni kauppakaupunki Kemijoen suulla. Sinne tuodaan jyviä ja sieltä viedään paljon puutavaroita ja lohta.

Tornio (1,400 asuk.) on Länsipohjassa eräällä niemellä Tornion joen länsipuolella. Kaupunki käy viljan, lohen ja Lapin tavarain (poronlihan, poronnahkojen y. m.) kauppaa.

Aivan lähellä sitä on ruotsalainen kaupunki *Haaparanta*, joka on yhtä suuri kuin Tornio.

Kajaani (1,250 asuk.), kauniilla paikalla Oulun järven itäpuolella Ämmänkosken rannalla, on pieni kaupunki, jossa on suuret talvimarkkinat.

Eräällä saarella koskessa ovat vanhan *Kajaanin linnan* rauniot. Kansanopisto on *Limingassa*.

Kauimpana pohjoisessa asuvat *lappalaiset*. Lappalaiset ovat kooltaan pieniä. Heidän kasvonsa ovat lyhyet ja leveät, poskipäävät ulkonevat, nenä leveä ja litteä, silmät mustat ja kapeat, tukka suora ja musta. Heidän ihonsa on keltaisen ruskea. Luonteeltaan ovat he hitaita ja säveitä, mutta jos heitä ärsytetään, kiivastuvat he tulisesti. Muukalaisia kohtaan ovat he vieraanvaraisia. He rakastavat ihmeellisiä satuja. Vaikka he pitävät koristuksista, ovat he kuitenkin hyvin tyytyväisiä. Elintapojansa ja kotiseutuansa eivät he mielellään jätä. Lappalaiset elättävät itseään poronhoidolla ja kalastuksella. Varakkaammat ovat *poronpaimenia*.

Köyhällä paimenella on ainoastaan muutamia satoja poroja, mutta rikkaalla on useita tuhansia. Talvella tahtovat porot hakea ruokansa metsästä, missä tuuli ja pakkanen vähemmin tuntuu ja missä lunta on ohuempalta, että he helpommin voivat lumen alta ruokansa esille kaapia. Silloin asuvat porolappalaiset metsässä. Kun pitkä talvipimeä lakkaa, lähtevät he kauppamatkoilleen markkinoille. Keväällä, kun lumi sulaa ja suot pehmenevät, menevät porot tuntureille. Kesäksi pakenevat porot korkeimmille tuulisille tuntureille hyttysiä pakoon. Näin vaeltavat ne tunturilta tunturille, ja lappalaisten täytyy niitä seurata ollakseen niillä vartijana ja lypsääkseen niitä. Vartijan toimessa on lappalaisella hyvänä apuna viisas lappalaiskoira. Tämän vaelluksensa vuoksi eivät lappalaiset voi asua hirsistä rakennetuissa tuvissa, vaan täytyy heidän aina ottaa majansa matkalla mukaan. Porolappalainen asuu teltassa, jolla on nimenä kota. Ainoastaan rikkaat lappalaiset, joilla on monta palvelijaa, asuvat osan vuotta hirsistä rakennetuissa ja tuohilla ja sammalella peitetyissä kodissa.

Köyhät lappalaiset, joilla ei ole tarpeeksi monta poroa niillä toimeentullakseen, jättävät ne poronpaimenille hoidettavaksi ja rupeavat itse *kalastajalappalaisiksi*.

He asettuvat asumaan jonkun järven tahi joen rannalle pieneen kurjaan hirsitupaseen. Mutta siellä eivät he asu koko vuotta. Sillä kalan saanti on eri vesissä erilainen vuodenaikojen mukaan. Senvuoksi rakentavat he pieniä hirsikotia useihin paikkoihin ja muuttavat toisesta kodasta toiseen. Talven lopulla menevät he Jäämeren rannalle ottaakseen osaa suuriin norjalaisiin turskanpyynti-matkoihin.

Suomen raha.

1 markka = 100 penniä.

1:n pennin, 5:n pennin ja 10:n pennin rahat ovat kuparia. 25:n pennin, 50:n pennin, 1:n markan ja 2:n markan rahat ovat hopeaa. Kymmenen markan ja kahdenkymmenen markan rahat ovat tehdyt kullasta.

Kenenkään ei tarvitse maksuna vastaanottaa enempää kupari-rahaa kuin 2 markkaa tahi enempää hopearahaa kuin 10 markkaa. Suurempia summia suorittaessa on kultaraha ainoa laillinen rahalaji. Suomen pankki on velvollinen vaihettamaan kaiken kupari- ja hopearahan kultarahaksi. Senvuoksi sanotaan että Suomessa on *kulta-rahakanta*.

Suomen pankki antaa myöskin liikkeeseen *paperirahoja*. Kenenkään ei tarvitse ottaa niitä vastaan rahan asemesta. Mutta niitä käyttävät kuitenkin kaikki aivan niinkuin kultarahaakin, sillä pankki vaihettaa ne koska tahansa siihen summaan kultaa tai hopeaa, joka on paperirahoihin painettuna.

Suomen tie- ja pintamitat.

1 kilometri (km) = 1,000 metriä (m). Kymmentä kilometriä nimitetään metri-peninkulmaksi.

Vanha suomalainen *virsta* oli = 3,600 jalkaa eli 1,068 metriä eli $1\frac{1}{15}$ kilometriä.

Merellä mitataan matkan pituus *meripeninkulmissa* eli *solmuväleissä*. 1 meripeninkulma = 1,853 metriä eli $1\frac{6}{7}$ kilometriä.

Maan ja veden pinta-alaa mitataan *aareissa* (a). Aari on neliö, jonka sivut ovat 10 metrin pituiset. Siten on

1 a = 100 neliökilometriä (nkm eli □ m). 100 a = 1 hehtaari (ha). 100 ha = 1 neliökilometri (□ km).

Vanha pintamitta 1 tynnyrin-ala oli = 4,938 □ m eli $49\frac{1}{3}$ aaria.

Maan ja läänien pinta-ala, väkiluku ja tiheys.

Lääni	Pinta-ala □ km	Asukasluku v. 1894	Asukas tiheys 1 □ km
Uudenmaan lääni	11,872	258,834	21,8
Turun ja Porin lääni. . .	24,171	413,351	17,1
Hämeen lääni	21,584	271,943	12,6
Wiipurin lääni	35,041	372,015	10,7
Mikkelin lääni	22,840	183,811	8,0
Kuopion lääni	42,730	297,120	7,0
Vaasan lääni	41,711	429,445	10,3
Oulun lääni	165,641	256,730	1,6
Koko maa.	365,590	2,483,249	6,8
Laatokka siihen luettuna .	373,604		



Sisältö.

	Sivu.
Maan suuruus, asema ja rajat	3.
Pinnanmuodostus	4.
Jokialue	7.
Järvialue	10.
Suomen ilmanala	18.
Kasvikunta	20.
Eläinkunta	23.
Asukkaat	25.
Uskonto ja sivistys	28.
Elinkeinot	31.
Liike	38.
Suomen yhteiskuntalaitos	42.
Suomen läänit	45.
Uudenmaan lääni	45.
Turun ja Porin lääni	49.
Hämeen lääni	53.
Viipurin lääni	55.
Mikkelin lääni	59.
Kuopion lääni	61.
Vaasan lääni	63.
Oulun lääni	66.
Suomen raha	70.
Suomen tie- ja pintamitat	70.
Maan ja läänien pinta-ala, väkiluku ja tiheys . . .	71.



haantied. 1,

D 358

Uusia oppikirjoja kansakouluja varten, jotka on kustantanut

Kustannusosakeyhtiö OTAVA

Helsingissä.

Raamatun historia kansakouluille. Jumalan sanan mukaisesti kertoellut yliopettaja *Karl Ervast*. Palestiinan kartalla. **Toinen parannettu painos.** Sid. 85 p.

Yliopettaja Karl Ervastian Raamatun historiaa on tänä vuonna ilmestynyt uusi parannettu painos, sitä on jonkun verran lyhennetty ja olemme vakuutetut siitä, että se nyt vieläkin suuremmassa määrässä kuin ensi painos tulee miellyttämään opettajia ja edistämään opetusta.

Suomen maantiede esittänyt *R. Hult*. Suomentanut *Alli Nissinen*. Varustettu kuvilla. 1: 25 p.

Suomen maantiede kirjoittanut *R. Hult*. Suomentanut *Alli Nissinen*. Lyhyempi laitos. Varustettu kuvilla 75 p.

Kansakoulun maantiede kirjoittaneet tohtorit *R. Hult* ja *P. Nordmann*. Suomentanut *Alli Nissinen*. Varustettu kuvilla. 1: 25.

Näissä maantieteen oppikirjoissa annetaan suurempaa tilaa isänmaan tutkimiselle kuin mitä entisissä oppikirjoissa on tapahtunut. Tahdotaan poistaa syytä siihen valitukseen, että suomen kansalainen liian vähän tuntee omaa isänmaatansa.

Uusi Suomenmaan kouluseinäkartta toimittanut tohtori *R. Hult*. Koko 200 x 140 cm. Kangaspohjalla ja reunapuilla 24 markkaa, lehdissä 14 mk.

Ehdottomasti paras isänmaan kouluseinäkartta.

Kertomuksia yleisestä historiasta, kansakoulujen mallikurssien mukaan esitetyn tohtori *P. Nordmannin* teoksen mukaan. Suomeksi sovittanut tohtori *Jaakko Forsman*. 1: 25 p.

Tämä lukukirja yleisessä historiassa kansakouluja varten tulee varmaankin täyttämään tuntevan puutteen oppikirjallisuudessamme. Ruotsinkielinen painos saman kirjaa on saavuttanut suurta suosiota ja saanut tunnustusta myös Ruotsissakin, jossa se on otettu käyttöön. Tämä tapahtuu hyvin harvojn Suomessa kirjoitetuille kirjoille ja on todistus siitä, että kirjan ansiot ovat suuret. Suomen- ja sovitamistyön tekijän nimi on takeena siitä, että se on huolellista ja taitavaa työtä.

Laskuoppi eli lyhyillä ohjeilla varustettu esimerkki-kokoelma, sisältävä 1252 opetuksen menoon sovitettua laskuesimerkkiä, kansakouluja varten kirjoitti *K. Oksanen*. Kolmas korjattu ja lavennettu painos. Hinta ainoastaan 80 p. Tulokirja myydään eri vihkona. Hinta 25 p.

Että kirja on hyvä ja on päässyt laajalti leviämään osoittaa se seikka että sitä lyhyen ajan kuluessa on painettu kolme painosta.

Kaksi uutta kaunokirjoitusjärjestelmää:

Kaunokirjoitusjärjestelmä tavallista kallistuvaa kirjoitusta varten toimittanut opettaja *Oskar Dannholm* 6 eri vihkoa à 25 p. Kun ostetaan 10 tai enemmän à 20 p. kpl.

Kaunokirjoitusjärjestelmä pystysuoraa kirjoitusta varten toimittanut *Oskar Dannholm*, 6 eri vihkoa à 25 p. Kun ostetaan 10 tai enemmän à 20 p. kpl.

Molemmat sarjat ovat erinomaisen sieviä ja käytännöllisiä sekä uudenaikaisille pedagogisille periaatteille perustetut. Käsiala on kaunis. Paperi on erittäin hyvää.